

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за вересень 2025 року

1. Спори про захист честі, гідності і ділової репутації.....	9
1.1. Використання (обнародування) імені фізичної особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, заборонено до набрання законної сили обвинувальним вироком суду. Така заборона діє незалежно від наявності суспільного інтересу до інформації та публічного статусу особи. При цьому захист порушеного права має бути пропорційним – достатнім є видалення лише посилань на ім'я особи, а не всієї публікації.....	9
2. Спори, що виникають із питань захисту права власності	10
2.1. У разі наявності лише двох співвласників майна здійснюється поділ майна, а не виділ частки, оскільки при визначенні частки одного зі співвласників у натурі частка іншого визначається також і зміні в подальшому не підлягає. Виділення лише частки позивача ставить під сумнів можливість зареєструвати право власності на частку майна, що залишилася за другим співвласником.....	10
3. Спори, що виникають із земельних правовідносин	11
3.1. Належним способом захисту прав особи, яка вважає, що зареєстроване право користування земельною ділянкою відповідача відсутнє, є вимога про визнання відсутнім права користування. У спорах щодо визнання права на земельну ділянку державної або комунальної власності обов'язковим співвідповідачем має бути відповідний орган державної влади або місцевого самоврядування, який наділений повноваженнями розпоряджатися спірною земельною ділянкою. Незалучення такого органу як співвідповідача є самостійною підставою для відмови в позові.....	11
4. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів.....	13
4.1. Для визнання недійсним договору, укладеного представником юридичної особи з перевищенням повноважень, необхідно довести недобросовісність або нерозумність дій контрагента й відсутність реального наміру укладення і виконання договору. Схвалення юридичною особою такого правочину шляхом прийняття виконання, здійснення платежів, підписання документів тощо унеможливорює визнання його недійсним.....	13
4.2. Договір купівлі-продажу транспортного засобу може бути визнано недійсним на підставі ст. 230 ЦК України, якщо продавець умисно замовчав	

інформацію щодо істотних недоліків автомобіля (невідповідність VIN-кодів, заміна агрегатів, конструктивні зміни кузова тощо), про які йому було відомо на момент укладення договору. При цьому необізнаність покупця про такі недоліки та відсутність експертного огляду автомобіля перед купівлею не є підставою для відмови в задоволенні позову за умови доведення факту обману з боку продавця..... 15

5. Спори, що виникають із трудових правовідносин..... 17

5.1. У разі скасування рішення про ліквідацію підприємства звільнення працівника на підставі п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України є неправомірним. При цьому, якщо працівник працював за строковим трудовим договором, який фактично не продовжувався після закінчення строку, суд змінює підставу звільнення на п. 2 ч. 1 ст. 36 КЗпП України з виплатою недоотриманого заробітку за період до закінчення строку контракту 17

5.2. Якщо роботодавець і працівник домовилися про певну дату припинення трудового договору за угодою сторін, то працівник не має права в односторонньому порядку відкликати свою заяву про звільнення. Анулювання такої домовленості можливе виключно за взаємною згодою обох сторін трудового договору. Подальша зміна працівником власного рішення та подання заяви про відкликання попередньої заяви про звільнення, без згоди на це роботодавця, не впливає на чинність досягнутої раніше домовленості про припинення трудових відносин 19

5.3. При реорганізації державного підприємства шляхом приєднання до іншої юридичної особи правомірним є звільнення працівників, які не задіяні у виконанні заходів з реформування та технологічних процесах, без надання пропозицій щодо іншої роботи, якщо таке рішення прийнято уповноваженим органом управління 20

6. Спори, що виникають із житлових правовідносин..... 21

6.1. За відсутності укладеного договору найму житла між власником та користувачем немає правових підстав для стягнення плати за користування житлом на підставі договірних правовідносин. У разі відмови користувача від укладання договору найму власник має право вимагати стягнення коштів

за безпідставне збереження майна на підставі ст. 1212 ЦК України, але такі вимоги мають бути окремо заявлені в позові 21

6.2. Орган місцевого самоврядування має право скасовувати свої раніше прийняті рішення лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені законодавством. Скасування актів виконавчих органів ради можливе лише в разі їх невідповідності Конституції чи законам України, іншим актам законодавства або ж рішенням відповідної ради, прийнятим у межах її повноважень. Скасування рішення про виключення житла з числа службових без зазначення конкретних підстав невідповідності закону є неправомірним і порушує права мешканців на приватизацію такого житла 23

6.3. Військовослужбовець, який має вислугу на військовій службі 20 років і більше, перебуває на квартирному обліку та займає службове житло, має право на виключення цього житла з числа службового й забезпечення ним для постійного проживання. При цьому посилання на необхідність дотримання черговості при вирішенні питання щодо виключення житла з числа службового є необґрунтованим, оскільки військовослужбовець вже забезпечений цим службовим житлом у порядку черговості 25

7. Спори, що виникають із сімейних правовідносин 26

7.1. Грошове забезпечення військовослужбовця, отримане одним із подружжя під час перебування у шлюбі за період полону, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Якщо ці кошти були повністю використані в інтересах сім'ї (на потреби дітей, ремонт спільного житла, придбання майна) під час перебування у шлюбі, вони не підлягають поділу. При цьому подружжя зберігає право на поділ майна, придбаного за ці кошти, яке наявне і належить їм на праві власності 26

7.2. Встановлення факту батьківства є складовою права на приватне життя і може підтверджуватися будь-якими доказами, що можуть бути взяті судом до уваги та з достовірністю підтверджують батьківство. До таких доказів належать як «соціальні» докази (спільне проживання та ведення господарства, виховання дитини), результати ДНК-експертизи, так і письмові докази визнання батьківства (листи, книги тощо). При цьому наявність майнового інтересу (спадкування) не може бути перешкодою для встановлення факту батьківства 27

7.3. Істотне збільшення вартості нерухомого майна, що належало одному з подружжя до шлюбу, внаслідок його реконструкції під час шлюбу презюмується як здійснене за рахунок спільних коштів подружжя (в тому числі за рахунок орендної плати чи поліпшень орендарем) і може бути підставою для визнання такого майна об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Істотність збільшення вартості визначається шляхом порівняння вартості майна до та після поліпшень, а також з урахуванням співвідношення первинного об'єкта з майном після поліпшень 29

7.4. Відмова в поверненні дитини до іноземної держави (країни постійного проживання) є правомірною, якщо дитина адаптувалася до нового середовища в Україні (проживає більше року, відвідує школу, має соціальні зв'язки), а її повернення може спричинити психологічну шкоду, особливо у випадках, коли наявні факти насильства в сім'ї та існує ризик заподіяння психологічної шкоди при поверненні й порушення стабільності соціального життя дитини..... 31

8. Спори, що виникають із спадкових правовідносин 33

8.1. У разі розірвання шлюбу судом шлюб припиняється в день набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу, незалежно від реєстрації розірвання шлюбу в органах РАЦС. Особа, шлюб з якою було розірвано за рішенням суду, що набрало законної сили до моменту відкриття спадщини, не входить до кола спадкоємців першої черги за законом, як той із подружжя, хто пережив спадкодавця, оскільки на момент відкриття спадщини не перебувала в шлюбі зі спадкодавцем..... 33

8.2. Зобов'язання спадкодавця вчинити дії щодо відновлення нерухомого майна до становища, яке існувало до його пошкодження, не припиняється внаслідок його смерті й переходить до його спадкоємців..... 34

9. Справи окремого провадження..... 35

9.1. Свідоцтво про народження, видане компетентними органами рф під час воєнного стану та протягом шести місяців після його припинення або скасування, приймається на території України без спеціального посвідчення (консульської легалізації, проставлення апостиля тощо), якщо станом на 24.02.2022 такі документи приймалися на території України без спеціального посвідчення. За наявності належно оформленого свідоцтва про

народження, виданого компетентними органами іноземної держави, відсутні підстави для встановлення факту народження в судовому порядку..... 35

9.2. Примусова госпіталізація особи до психіатричного закладу можлива лише за наявності об'єктивних доказів її небезпеки для себе чи оточення й необхідності лікування виключно в стаціонарних умовах. Сам лише висновок комісії лікарів-психіатрів без урахування заперечень пацієнта та за відсутності доказів реальної небезпеки не є достатньою підставою для примусової госпіталізації згідно з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод..... 37

9.3. При вирішенні питання про призначення опікуна недієздатній особі суд повинен повно і всебічно з'ясувати всі обставини справи, дослідити докази та надати їм належну оцінку. Відмова у призначенні опікуна не може базуватися на припущеннях, а висновок про неможливість особи здійснювати повноваження опікуна має бути підтверджений належними доказами. Відсутність у законодавстві обмежень щодо призначення опікуном особи мобілізаційного віку не може бути підставою для відмови у призначенні такої особи опікуном..... 39

10. Застосування норм процесуального права..... 40

10.1. Спори про стягнення безпідставно набутих грошових коштів, що ґрунтуються на ст. 1212 ЦК України, належать до цивільної юрисдикції, незалежно від того, що такі кошти були перераховані до державного бюджету внаслідок протиправних дій державного виконавця. При цьому оскарження дій / рішень державного виконавця здійснюється в порядку адміністративного судочинства..... 40

10.2. Директор юридичної особи при укладенні договору від імені юридичної особи виступає не як фізична особа, а як орган юридичної особи, тобто є її частиною. Органи юридичної особи у цивільному праві не визнаються учасниками цивільних відносин. Тому укладення договору між фізичною особою (позикодавцем) і юридичною особою (позичальником), від імені якої договір підписаний цією ж фізичною особою як директором, не свідчить про відсутність предмета спору та не є підставою для закриття провадження у справі 41

- 10.3. У разі смерті відчужувача, який за життя подав позов про розірвання спадкового договору, спірні правовідносини допускають процесуальне правонаступництво, і суд зобов'язаний залучити спадкоємців як правонаступників до участі у справі, хоча самостійно ініціювати такий позов спадкоємці не мають права..... 42
- 10.4. Строк на апеляційне оскарження рішення суду для прокурора, який діє як представник держави в особі органу місцевого самоврядування, обчислюється з дати отримання судового рішення безпосередньо органом місцевого самоврядування як відповідачем у справі, а не з моменту виявлення прокурором такого рішення в Єдиному державному реєстрі судових рішень.... 43
- 10.5. Ухвала суду про повернення відзиву на позовну заяву не підлягає окремому апеляційному оскарженню, оскільки не входить до переліку ухвал, визначених ч. 1 ст. 353 ЦПК України. У разі подання апеляційної скарги безпосередньо до апеляційного суду на ухвалу, що не підлягає оскарженню окремо від рішення суду, саме апеляційний суд, а не суд першої інстанції, повинен вирішувати питання щодо її повернення заявнику 45
- 10.6. Суд, який призначив судову почеркознавчу експертизу, зобов'язаний вжити всіх необхідних заходів для забезпечення її проведення, включаючи своєчасне поновлення провадження та розгляд клопотання експерта про надання додаткових матеріалів. Невиконання цих процесуальних дій є істотним порушенням, що перешкоджає встановленню фактичних обставин справи 46
- 10.7. При розгляді позову про звільнення майна з-під арешту не є обов'язковим залучення всіх спадкоємців померлого власника майна, оскільки звільнення майна з-під арешту не впливає на спадкові права та обов'язки спадкоємців, обсяг спадкової маси, арешт є лише тимчасовим обмеженням права власності. Процес зняття арешту може бути продовжений як кожним спадкоємцем окремо, так і всіма разом 47
- 10.8. Вимоги про встановлення опіки, призначення опікуна чи співопікуна, заміну опікуна або співопікуна чи звільнення від повноважень опікуна, які вирішуються після вирішення вимоги про визнання фізичної особи недієздатною в іншому судовому процесі, підлягають розгляду судом першої інстанції у складі одного судді і двох присяжних, оскільки є продовженням процедури

визнання особи недієздатною та потребують такого ж рівня процесуальних гарантій..... 48

11. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС..... 50

11.1. Зупинення виконавчого провадження на час приватизації боржника є правомірним обмеженням згідно з п. 12 ч. 1 ст. 34 Закону України «Про виконавче провадження», що спрямоване на забезпечення публічного інтересу в контролі за реалізацією державного майна. При цьому кредитор має право на компенсацію від держави у випадку невиправданої затримки приватизації, яка спричиняє затримку виконання судового рішення 50

1. Спори про захист честі, гідності і ділової репутації

1.1. Використання (обнародування) імені фізичної особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, заборонено до набрання законної сили обвинувальним вироком суду. Така заборона діє незалежно від наявності суспільного інтересу до інформації та публічного статусу особи. При цьому захист порушеного права має бути пропорційним – достатнім є видалення лише посилань на ім'я особи, а не всієї публікації

10 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ТОВ «ЗН УА» у справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «ЗН УА» про захист честі, гідності та ділової репутації та зобов'язання вчинити дії.

На обґрунтування заявлених вимог позивач вказував, що на веб-сайті ZN.UA було оприлюднено публікацію, в якій без наявності щодо нього обвинувального вироку, який набрав законної сили, було використано його ім'я, що, на думку позивача, порушує його немайнові права на використання імені. Позивач просив суд визнати дії ТОВ «ЗН УА» з обнародування його імені неправомірними та зобов'язати відповідача видалити публікацію протягом 10-ти днів з моменту набрання рішенням законної сили.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, позов задовольнив, мотивуючи своє рішення тим, що відповідач порушив немайнове право позивача на використання його імені у розумінні ч. 4 ст. 296 ЦК України, розмістивши дані про ім'я та прізвище позивача як особи, яка затримана та підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, в оспорюваному інформаційному матеріалі на власному інформаційному ресурсі в мережі Інтернет за відсутності обвинувального вироку щодо позивача, який набрав законної сили.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій, що зазначення імені позивача у публікації на офіційному сайті відповідача до набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо позивача є прямим порушенням норми ч. 4 ст. 296 ЦК України незалежно від того, чи є така особа публічною.

Верховний Суд змінив рішення суду першої інстанції, яке залишене без змін апеляційним судом, в частині задоволення позовних вимог про зобов'язання видалити публікацію, а також в частині розподілу судових витрат шляхом викладення абзацу третього судового рішення в такій редакції: «Зобов'язати товариство з обмеженою відповідальністю «ЗН УА» протягом десяти днів з дня набрання судовим рішенням законної сили видалити

у публікації, яка поширена ТОВ «ЗН УА» 24 лютого 2023 року в мережі Інтернет на веб-сайті ZN.UA за адресою: ІНФОРМАЦІЯ_5, посилання на ім'я ОСОБА_11 ».

Верховний Суд зазначив, що предметом позову у цій справі є захист особистого немайнового права на використання імені, яке охороняється. При цьому порушення прямої законодавчої заборони на використання імені підозрюваної чи обвинуваченої особи до набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно неї не може тлумачитись як критика у засобах масової інформації чи висвітлення її слів та вчинків.

Верховний Суд констатував, що суди дійшли правильних висновків, що у спірній публікації відповідач незаконно, всупереч нормі ч. 4 ст. 296 ЦК України використав власне ім'я позивача, і що порушене його особисте немайнове право підлягає захисту, однак не звернули уваги, що частина змісту публікації містить посилання на інших фізичних осіб, які з позовами до суду не зверталися.

З метою поновлення порушеного немайнового права на ім'я позивач має право вимагати припинити дії з використанням його імені, що порушили його особисте немайнове право, шляхом видалення з публікації посилання на власне ім'я. Зобов'язання відповідача видалити всю публікацію в частині, що не стосується його імені, не є необхідним для відновлення порушених особистих немайнових прав позивача щодо використання власного імені.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 вересня 2025 року у справі № 757/19417/23 (провадження № 61-9428св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130158258>.

2. Спори, що виникають із питань захисту права власності

2.1. У разі наявності лише двох співвласників майна здійснюється поділ майна, а не виділ частки, оскільки при визначенні частки одного зі співвласників у натурі частка іншого визначається також і зміні в подальшому не підлягає. Виділення лише частки позивача ставить під сумнів можливість зареєструвати право власності на частку майна, що залишилася за другим співвласником

17 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про виділення частки в натурі та припинення права спільної часткової власності, визнання права власності.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилялася на те, що спірний будинок належить сторонам у справі на праві спільної часткової власності, позивачу – 38/100 часток житлового будинку, а у відповідачу – 62/100 частки. У грудні 2023 року у неї виникла необхідність продажу належної їй частки

спірного будинку, тому вона звернулася до відповідача як співвласника іншої частки вказаного будинку з проханням оформлення у нотаріуса відмови від переважного права на придбання частки. Однак відповідач відмовилася та запропонувала придбати вказану частку за ціною, яка є значно нижчою від ринкової, що є неприйнятним для позивача.

Суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, позов задовольнив частково, виділив позивачу в натурі (окремий об'єкт) 38/100 часток спірного будинку та припинив право спільної часткової власності на цей будинок. Рішення судів мотивовані тим, що кожен із співвласників, зокрема позивач, має право на виділ у натурі майна, що перебуває у спільній частковій власності, та припинення права спільної часткової власності.

Верховний Суд не погодився з висновками судів, скасував судові рішення та передав справу на новий розгляд до суду першої інстанції, вказавши, що суди не врахували, що виділення частки лише одного співвласника ставить під сумнів можливість зареєструвати право власності на частку майна, що залишилася за другим співвласником.

Поділ спільного майна відрізняється від виділу частки співвласника або припинення його права на частку в спільному майні тим, що в разі поділу майна кожному співвласнику виділяється майно в натурі і право спільної власності припиняється. Натомість у разі виділу частки зі спільного майна право спільної часткової власності припиняється лише для того учасника, якому ця частка виділяється в натурі, а для інших співвласників режим спільної часткової власності на решту майна зберігається.

За наявності лише двох співвласників майна між ними проводиться поділ, оскільки при визначенні частки одного зі співвласників у натурі частка іншого визначається також і зміні в подальшому не підлягає. У такому випадку суд має зазначити розмір виокремлених частин колишнього спільного майна для обох сторін та визначити конкретні окремі об'єкти нерухомого майна, що утворилися у результаті його поділу та належать позивачеві та відповідачеві.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 17 вересня 2025 року у справі № 158/2170/24 (провадження № 61-4437св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130409630>.

3. Спори, що виникають із земельних правовідносин

3.1. Належним способом захисту прав особи, яка вважає, що зареєстроване право користування земельною ділянкою відповідача відсутнє, є вимога про визнання відсутнім права користування. У спорах щодо визнання права на земельну ділянку державної або комунальної власності обов'язковим

співвідповідачем має бути відповідний орган державної влади або місцевого самоврядування, який наділений повноваженнями розпоряджатися спірною земельною ділянкою. Незалучення такого органу як співвідповідача є самотійною підставою для відмови в позові

03 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційні скарги ОСОБА_1, ПрАТ «Марс» у справі за позовом ОСОБА_1 до ПрАТ «МАРС», треті особи: Київська міська рада, Департамент земельних ресурсів виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), про визнання протиправним та скасування рішення, припинення права користування та визнання права користування.

На обґрунтування заявлених вимог позивач вказував на те, що він як власник об'єктів нерухомості на підставі договору купівлі-продажу від 08.09.2016, які знаходяться на спірній земельній ділянці, набув право користування цією ділянкою відповідно до статей 377 ЦК України, 120 ЗК України. 24.10.2018 держреєстратор зареєстрував за ПАТ «МАРС» право постійного користування на цю ж земельну ділянку, що позивач вважає незаконним. На думку позивача, реєстрація здійснена на підставі акта 1998 року, виданого АТБТ «МАРС» на земельну ділянку площею 4,1794 га, яка охоплює спірну ділянку. Оскільки підприємство було приватизоване та реорганізоване, право постійного користування підлягало припиненню, а конфігурація ділянки була змінена. Позивач вважав, що реєстрація права постійного користування спірною земельною ділянкою за відповідачем порушує його право користування нею як власника нерухомості.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, відмовив у задоволенні позову, посилаючись на те, що позивач не довів порушення його права.

Верховний Суд погодився з відсутністю правових підстав для задоволення позову, проте не погодився з мотивами відмови в задоволенні заявлених вимог з огляду на таке.

Належним способом захисту цивільних прав особи, яка у спірних правовідносинах вважає, що зареєстроване право користування земельною ділянкою відповідача відсутнє, є його вимога до особи, за якою зареєстроване таке право, про визнання відсутнім права користування. Таке судове рішення є підставою для державної реєстрації припинення права користування. Належним способом захисту права може бути також вимога про визнання цивільних прав, яким не є вимога про визнання «права на оформлення» таких прав, зокрема, у разі коли позивач набув право власності на об'єкт нерухомого майна, ефективним способом захисту порушеного права позивача є визнання права

на земельну ділянку, зокрема, що необхідна для обслуговування об'єкта нерухомості, у порядку ст. 377 ЦК України та ст. 120 ЗК України.

За вимогою про визнання права на земельну ділянку державної або комунальної власності належним відповідачем є також відповідний орган державної влади або місцевого самоврядування, який наділений правомочностями передавати земельну ділянку у користування іншим особам (є розпорядником спірної земельної ділянки), а не лише інший користувач. Незалучення у такому спорі співвідповідачем відповідного органу державної влади або місцевого самоврядування є самостійною підставою для відмови у позові.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 вересня 2025 року у справі № 752/5279/20 (провадження № 61-11186св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130158172>.

4. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів

4.1. Для визнання недійсним договору, укладеного представником юридичної особи з перевищенням повноважень, необхідно довести недобросовісність або нерозумність дій контрагента й відсутність реального наміру укладення і виконання договору. Схвалення юридичною особою такого правочину шляхом прийняття виконання, здійснення платежів, підписання документів тощо унеможливорює визнання його недійсним

24 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ТОВ «Дівочки-Сад» до ОСОБА_1 про визнання недійсними договорів позики та за зустрічним позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Дівочки-Сад» про стягнення заборгованості за договорами позики.

На обґрунтування заявлених вимог позивач зазначав, що між сторонами укладено договори позики, на момент їх укладення відповідач був засновником ТОВ «Дівочки-Сад» та протягом періоду з 04 квітня 2012 року до 03 листопада 2022 року був директором цього товариства. Без урахування наявного конфлікту інтересів та попри відсутність рішення загальних зборів засновників вказані особи уклали оспорювані договори позики.

Зустрічні позовні вимоги обґрунтовано тим, що між сторонами у 2018–2022 роках укладено ряд договорів про надання поворотної фінансової допомоги, за якими ОСОБА_1 передав ТОВ «Дівочки-Сад» грошові кошти як безпроцентну поворотну фінансову допомогу шляхом внесення до каси товариства коштів, однак товариство свої зобов'язання не виконало, кошти у повному обсязі не повернуло.

Суд першої інстанції у задоволенні первісного позову відмовив, зустрічний позов задовольнив, мотивуючи своє рішення тим, що позивач не довів існування обставин, які можуть бути підставами для визнання недійсними договорів безвідсоткової поворотної фінансової допомоги, в тому числі щодо укладення вказаних договорів всупереч інтересам товариства. Доказів повернення товариством суми боргу не надано.

Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції та ухвалив нове рішення, яким задовольнив первісний позов та відмовив у задоволенні зустрічного позову, оскільки сукупний розмір укладених договорів про надання фінансової позики перевищує суму еквівалента у 5 000 євро, то відповідно до підпункту 9.9.16 статуту для їх укладення був необхідний дозвіл (рішення), наданий вищим органом управління ТОВ «Дівочки-Сад» – загальними зборами цього товариства, а оскільки такого дозволу (рішення) не було, оспорювані правочини слід визнати недійсними. Крім того, всупереч положенням статуту ТОВ «Дівочки-Сад» та без погодження інших учасників цього товариства ОСОБА_1 перевищив свої посадові повноваження як директора і передоручив ОСОБА_2 у такий спосіб укласти спірні правочини, створивши кредиторську заборгованість товариства на свою користь. Також не підтверджено наявності грошових коштів у таких розмірах, які зазначені в оспорюваних договорах безвідсоткової поворотної фінансової допомоги.

Верховний Суд не погодився з постановою апеляційного суду, скасував її та залишив в силі рішення суду першої інстанції з огляду на таке.

Для визнання недійсним договору з тієї підстави, що його було укладено представником юридичної особи з перевищенням повноважень, необхідно встановити, по-перше, наявність підтверджених належними і допустимими доказами обставин, які свідчать про те, що контрагент такої юридичної особи діяв недобросовісно або нерозумно. При цьому тягар доказування недобросовісності та нерозумності в поведінці контрагента за договором несе юридична особа. По-друге, дії сторін такого договору мають свідчити про відсутність реального наміру його укладення і виконання.

Схвалення юридичною особою правочину, вчиненого від її імені представником з перевищенням повноважень, унеможливорює визнання такого правочину недійсним.

У цій справі предметом спору не є дотримання ОСОБА_1 вимог податкового законодавства та іншого законодавства, яке регулюють правила фінансової діяльності та звітності, а тому наявність чи відсутність у Державному реєстрі фізичних осіб-платників податків інформації про суми виплачених заявнику доходів у таких розмірах, які зазначені в оспорюваних договорах безвідсоткової поворотної фінансової допомоги, не входить до предмета доказування у цій справі та не підлягало дослідженню судом першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 24 вересня 2025 року у справі № 296/6547/23 (провадження № 61-14931св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130552320>.

4.2. Договір купівлі-продажу транспортного засобу може бути визнано недійсним на підставі ст. 230 ЦК України, якщо продавець умисно замовчав інформацію щодо істотних недоліків автомобіля (невідповідність VIN-кодів, заміна агрегатів, конструктивні зміни кузова тощо), про які йому було відомо на момент укладення договору. При цьому необізнаність покупця про такі недоліки та відсутність експертного огляду автомобіля перед купівлею не є підставою для відмови в задоволенні позову за умови доведення факту обману з боку продавця

22 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, третя особа – Головний сервісний центр МВС України, про визнання недійсним договору купівлі-продажу транспортного засобу, стягнення збитків і моральної шкоди.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що між сторонами укладено договір купівлі-продажу автомобіля за ціною 9 000,00 дол. США, однак його вартість у договорі була занижена до 230 000,00 грн. Відповідач позиціонував автомобіль як такий, що не має прихованих дефектів, тобто не фарбований та який не був у ДТП.

Вже після придбання автомобіля позивач пройшов діагностування автомобіля, під час якого були виявлені розбіжності у VIN номері автомобіля, які знаходяться на кузові та контролері автомобіля. Виявилось, що придбаний автомобіль є дизельним, у той час як за VIN номером автомобіля контролера він є бензиновим, колір автомобіля по VIN номеру є сірий, а по факту чорний. При більш детальному огляді автомобіля було виявлено, що кузов автомобіля складається із 2-х частин автомобілів з різними VIN номерами. Більш того, співробітники автосервісу повідомили, що вони знають указаний автомобіль та неодноразово повідомляли відповідача про розбіжності у типі палива двигуна із зазначеним VIN номером автомобіля, а також що кузов автомобіля є «конструктором», тобто його було зварено із 2-х частин.

Позивач, вважає, що вказаний договір купівлі-продажу автомобіля слід визнати недійсним, адже продавець, укладаючи правочин та будучи достеменно обізнаним про вказані обставини, свідомо ввів покупця в оману з метою незаконного отримання коштів.

Суд першої інстанції задовольнив позов, мотивуючи своє рішення тим, що висновок НД Бюро судових експертиз «Сантодор+» № 201823-1 спеціального

дослідження автомобіля про невідповідність номерних агрегатів і наявності слідів кузовного ремонту є належним письмовим доказом, висновки якого відповідачі не спростували. Відповідач у спосіб замовчування не повідомив позивачеві про істотні (приховані) недоліки автомобіля, а тому як продавець застосував обман щодо покупця, за відсутності якого автомобіль не був би придбаний позивачем. Доводи про те, що позивач не скористався правом передпродажної перевірки автомобіля чи експертного огляду у сервісному центрі МВС, не змінюють висновку суду про наявність обману і його прямий вплив на волю позивача щодо придбання автомобіля.

Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції, ухвалив нове рішення, яким відмовив у задоволенні позову, вказавши, що відсутні правові підстави для визнання правочину недійсним відповідно до вимог ст. 230 ЦК України, а також задоволення решти позовних вимог як похідних, оскільки позивач не довів належними та допустимими доказами факт його обману відповідачами під час укладення оспорюваного договору.

Верховний Суд не погодився з рішенням апеляційного суду, скасував його та залишив в силі рішення суду першої інстанції в частині задоволених позовних вимог зі зміною резолютивної частини рішення, виклавши його абзаци перший – п'ятий в редакції цієї постанови з огляду на таке.

Обман може виражатися в активних діях недобросовісної сторони правочину чи іншого суб'єкта (наприклад, повідомлення іншій стороні помилкових відомостей і т.п.); у пасивних діях недобросовісної сторони правочину, яка утримується від дій, які він повинен був зробити (умисне умовчання про обставини, що мають істотне значення і т. п.); при обмані завжди наявний умисел з боку другої сторони правочину (чи іншої особи), яка, напевно знаючи про наявність чи відсутність тих чи інших обставин і про те, що особа, якби вона володіла цією інформацією, не вступила б у правовідносини, не вигідні для неї, спрямовує свої дії для досягнення цілі – вчинити правочин.

Наявний у справі висновок спеціального дослідження автомобіля виконаний на замовлення позивача до звернення до суду у цій справі, не є висновком судового експерта згідно зі ст. 102 ЦПК України, а тому підлягав оцінці як доказ за загальними правилами у сукупності з іншими доказами у справі; доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи, зокрема, ці дані встановлюються показаннями свідків, та не обґрунтував висновку про неможливість врахування показань свідків на підтвердження обставин, що належать до предмета доказування у цій справі, які враховані судом першої інстанції у сукупності з іншими доказами при кваліфікації оспорюваного договору як вчиненого внаслідок обману.

Право позивача щодо проведення передпродажної перевірки автомобіля чи експертного огляду у сервісному центрі МВС (який на момент продажу автомобіля не був обов'язковим) не є підставою для відмови у позові за умови встановлення наявності обману і його впливу на волю позивача щодо вчинення правочину.

Апеляційний суд не вказав обставин, які він дослідив та якими спростовано встановлені судом першої інстанції обставини, не навів переконливих висновків про відсутність факту обману під час укладення оспорюваного договору зі сторони продавця або істотності значення обставин, щодо яких позивача введено в оману, тому дійшов помилкового висновку про відсутність правових підстав для задоволення позовних вимог про визнання правочину недійсним відповідно до вимог ст. 230 ЦК України, а також задоволення інших позовних вимог як наслідок застосування обману стороною такого правочину.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 вересня 2025 року у справі № 547/995/23 (провадження № 61-16234св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130552334>.

5. Спори, що виникають із трудових правовідносин

5.1. У разі скасування рішення про ліквідацію підприємства звільнення працівника на підставі п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України є неправомірним. При цьому, якщо працівник працював за строковим трудовим договором, який фактично не продовжувався після закінчення строку, суд змінює підставу звільнення на п. 2 ч. 1 ст. 36 КЗпП України з виплатою недоотриманого заробітку за період до закінчення строку контракту

10 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Департаменту розвитку громад, територій та інфраструктури Сумської обласної державної адміністрації, ДУ «Інфраструктура Сумщини» про визнання протиправним та скасування наказу про звільнення, поновлення на посаді та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що з 02 березня 2021 року до 01 березня 2024 року він був призначений за контрактом на посаду директора ДП «Дороги Сумщини». Розпорядженням Сумської обласної військової адміністрації від 04 жовтня 2023 року вирішено ліквідувати ДП «Дороги Сумщини», 10 жовтня 2023 року його попередили про наступне вивільнення на підставі п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України. Наказом від 11 грудня 2023 року його звільнено з посади директора. Вважає рішення про

ліквідацію підприємства необґрунтованим, оскільки підприємство організовує належне утримання та розвиток автомобільних доріг загального користування місцевого значення, підтримання умов для безпечного та безперебійного руху на них. Більш того, підприємство продовжує здійснювати свою господарську діяльність, ліквідаційна процедура не проводиться.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову, мотивуючи свої рішення дотриманням відповідачем норм трудового законодавства при звільненні позивача із займаної посади.

Верховний Суд не погодився з висновками судів попередніх інстанцій, скасував судові рішення та ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив частково, змінив дату та підставу звільнення позивача з посади директора ДП «Дороги Сумщини»: «з 11 грудня 2023 року на підставі п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України на «з 01 березня 2024 року на підставі п. 2 ч. 1 ст. 36 КЗпП України».

Верховний Суд зазначив, що трудовий договір, укладений на невизначений строк, а також строковий трудовий договір до закінчення строку його чинності можуть бути розірвані власником або уповноваженим ним органом у випадках змін в організації виробництва і праці, в тому числі ліквідації, реорганізації, банкрутства або перепрофілювання підприємства, установи, організації, скорочення чисельності або штату працівників (п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України).

У цій справі розпорядження Сумської обласної військової адміністрації від 04 жовтня 2023 року про ліквідацію державного підприємства, яке стало підставою для звільнення позивача 11 грудня 2023 року, визнано 24 квітня 2024 року таким, що втратило чинність, процедуру ліквідації підприємства припинено, ДП «Дороги Сумщини» не було ліквідовано, а відбулася його реорганізація в ДУ «Інфраструктура Сумщини», при цьому позивача було звільнено з роботи на підставі п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України саме у зв'язку з ліквідацією ДП «Дороги Сумщини», тому наявні правові підстави для висновку про те, що підстава для звільнення позивача з роботи 11 грудня 2023 року не існує (втратила чинність).

Однак суди не врахували того, що ДП «Дороги Сумщини» ліквідовано не було, а за рішенням його засновника було реорганізовано у ДУ «Інфраструктура Сумщини», яке є правонаступником прав та обов'язків ДП «Дороги Сумщини».

Пунктом 2 ч. 1 ст. 36 КЗпП України встановлено, що закінчення строку, на який укладався трудовий договір, є підставою для його припинення, крім випадків, коли трудові відносини фактично тривають і жодна зі сторін не поставила вимогу про їх припинення. Інших обмежень для припинення трудового договору із цієї підстави законодавством не передбачено, і ніяких

обов'язків із працевлаштування звільнених працівників на адміністрацію підприємства, установи, організації закон не покладає.

Отже, відсутність підстав для поновлення позивача на роботі, зокрема на посаді директора ДП «Дороги Сумщини», зумовлені строковим характером трудових відносин, які існували між ним та Департаментом розвитку інфраструктури Сумської обласної державної адміністрації.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 вересня 2025 року у справі № 592/507/24 (провадження № 61-8539св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130138479>.

5.2. Якщо роботодавець і працівник домовилися про певну дату припинення трудового договору за угодою сторін, то працівник не має права в односторонньому порядку відкликати свою заяву про звільнення. Анулювання такої домовленості можливе виключно за взаємною згодою обох сторін трудового договору. Подальша зміна працівником власного рішення та подання заяви про відкликання попередньої заяви про звільнення, без згоди на це роботодавця, не впливає на чинність досягнутої раніше домовленості про припинення трудових відносин

17 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Леоні Ваерінг УА ГмБХ» про поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилялася на те, що вона працювала у відповідача на посаді складальника деталей та виробів у бригаді, яка виконувала полегшену роботу, оскільки вона є особою з інвалідністю III групи загального захворювання. Працівниками охорони було складено акти, згідно з якими в її діях вбачались правопорушення, і на підставі яких її примусили написати заяву про звільнення за угодою сторін, яку вона відкликала, однак її було звільнено за угодою сторін згідно з п. 1 ст. 36 КЗпП України.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову, мотивуючи своє рішення відсутністю доказів вчинення роботодавцем тиску при написанні заяви на звільнення та відсутністю згоди відповідача на анулювання угоди про припинення трудового договору.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій, констатувавши, що анулювання домовленості про звільнення за згодою сторін може мати місце лише за взаємної згоди на це роботодавця і працівника.

Приписами КЗпП України для власника або уповноваженого ним органу не передбачено обов'язок прийняття відкликання працівником своєї заяви про звільнення у випадку досягнення домовленості про звільнення за угодою сторін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 17 вересня 2025 року у справі № 447/1389/24 (провадження № 61-4476св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130456502>.

5.3. При реорганізації державного підприємства шляхом приєднання до іншої юридичної особи правомірним є звільнення працівників, які не задіяні у виконанні заходів з реформування та технологічних процесах, без надання пропозицій щодо іншої роботи, якщо таке рішення прийнято уповноваженим органом управління

24 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційні скарги ДП «Інвестжитло» у справі за позовом ОСОБА_1 до ДП «Інвестжитло», третя особа – ДП МОУ «Оборонавторемсервіс», про визнання протиправним та скасування наказу, поновлення на роботі, стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу та стягнення завданої моральної шкоди.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилалася на те, що вона працювала у ДП «Інвестжитло» на посаді економіста відділу фінансово-економічної роботи, податкового та бухгалтерського обліку. Наказом МОУ припинено юридичну особу ДП «Інвестжитло» та визначено правонаступником ДП МОУ «Оборонавторемсервіс». 10 листопада 2022 року її попереджено про заплановане вивільнення, а 11 січня 2023 року звільнено з посади на підставі п. 1 ст. 40 КЗпП України. Позивач вважає, що її звільнення проведено без дотримання відповідачем порядку звільнення з посади, адже у правонаступника ДП МОУ «Оборонавторемсервіс» з'явилися нові посади, які відповідач їй не запропонував.

Суд першої інстанції у задоволенні позову відмовив, мотивуючи своє рішення тим, що у зв'язку з реорганізацією підприємства шляхом приєднання до ДП «Оборонавторемсервіс» та рішенням уповноваженого органу про звільнення всіх працівників, не задіяних у заходах з реформування та технологічних процесах, посада позивача підлягала скороченню, а пропозицій іншої роботи відповідач надати не міг.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив частково, мотивуючи своє рішення порушенням відповідачем норм трудового законодавства України при звільненні позивача із займаної посади, адже

позивачу не пропонували вакантні посади в ДП МОУ «Оборонавторемсервіс», доказів відмови позивача від переведення на іншу роботу немає, тобто відповідач не забезпечив дотримання процедури вивільнення та працевлаштування позивача у зв'язку із ліквідацією ДП «Інвестжитло».

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував, залишив в силі рішення суду першої інстанції з огляду на таке.

При звільненні працівника за п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України, у зв'язку з реорганізацією, роботодавець зобов'язаний запропонувати працівнику всі наявні вакантні посади, які існують на цьому підприємстві та які працівник може обіймати відповідно до своєї кваліфікації. Роботодавець вважається таким, що належно виконав цей обов'язок, якщо запропонував працівнику всі вакансії, які існували на підприємстві протягом періоду від попередження до дня звільнення.

Водночас при реорганізації підприємства шляхом його приєднання до іншого, коли скороченню підлягають всі працівники, не задіяні у виконанні заходів з реформування та технологічних процесах, і таке рішення прийняте уповноваженим органом власника, на роботодавця не може бути покладено обов'язок працевлаштування працівника на підприємстві правонаступникові, оскільки це фактично означає працевлаштування в іншій установі.

Звільнення з підстав змін в організації виробництва і праці та скорочення чисельності або штату працівників є правомірним за умови наявності доказів необхідності таких змін та дотримання процедури скорочення.

Право на працевлаштування в іншій установі не є тотожним праву на захист від незаконного звільнення.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 24 вересня 2025 року у справі № 523/2772/23 (провадження № 61-5616св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130494723>.

6. Спори, що виникають із житлових правовідносин

6.1. За відсутності укладеного договору найму житла між власником та користувачем немає правових підстав для стягнення плати за користування житлом на підставі договірних правовідносин. У разі відмови користувача від укладання договору найму власник має право вимагати стягнення коштів за безпідставне збереження майна на підставі ст. 1212 ЦК України, але такі вимоги мають бути окремо заявлені в позові

17 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2, яка діє в своїх інтересах та інтересах

неповнолітніх ОСОБА_3 та ОСОБА_4, у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, яка діє в своїх інтересах та в інтересах неповнолітніх ОСОБА_3, ОСОБА_4, третя особа – Орган опіки та піклування в особі ВК Чорноморської міської ради Одеського району Одеської області, про усунення перешкод у здійсненні права власності на квартиру шляхом виселення та стягнення плати за користування житлом.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що отримав спірну квартиру у спадок за заповітом. Відповідач була членом сім'ї колишнього власника квартири. Проживання у спірній квартирі сторонніх для нього осіб та реєстрація в ній неповнолітніх дітей унеможливорює фактичне використання ним квартири чи будь-яке інше розпорядження нею, а тому його право власності є істотно порушеним. Позивач надсилав відповідачу письмову пропозицію про укладення строкового договору оренди спірної квартири на умовах, викладених у долученому проекті договору, однак відповідач не вчинила будь-яких дій з укладення цього договору чи обговорення його умов.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову.

Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції в частині відмови у задоволенні позовних вимог про стягнення плати за користування житлом та ухвалив в цій частині нове рішення про задоволення позову, мотивуючи своє рішення, зокрема тим, що законом не передбачено безоплатне користування чужим майном.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду в частині стягнення плати за користування квартирою, постанову апеляційного суду скасував, рішення суду першої інстанції в цій частині змінив, виклавши мотиви відмови у задоволенні вказаних вимог в редакції цієї постанови.

За своєю юридичною суттю договір найму (найму житла) є імперативно оплатним. Оскільки оплатність договору найму (найму житла) має імперативний характер, то сторони договору найму (найму житла) самостійно визначають розмір плати або буде застосовуватися механізм, передбачений в ЦК. Плата за користування майном чи плата за користуванням житлом є тим критерієм, що дозволяє відрізнити договір найму (найму житла) від договору позички.

Оскільки договір найму (оренди) житла між сторонами не був укладеним у встановленому чинним законодавством України порядку, правових підстав для стягнення плати за користування житлом на підставі договірних правовідносин немає.

Разом із цим у зв'язку з відмовою відповідача від укладання договору найму (оренди) житла права позивача на отримання коштів за користування квартирою є порушеними і у нього, як у власника спірного нерухомого майна, виникає право вимагати стягнення коштів, обов'язок сплати яких був встановлений законом, зокрема ст. 162 ЖК України.

Відповідно до ч. 1 ст. 1212 ЦК України особа, яка набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави (безпідставно набуте майно), зобов'язана повернути потерпілому це майно.

Верховний Суд виснував, що при таких обставинах, у зв'язку з тим, що відповідач не вносила позивачу орендну плату за користування спірною квартирою, в останнього виникло право вимагати стягнення цих коштів на підставі ст. 1212 ЦК України, оскільки саме такий спосіб захисту у цьому конкретному випадку буде ефективним та приведе до поновлення порушеного права позивача. Проте таких вимог ОСОБА_1 не заявляв.

Верховний Суд зазначив, що суд апеляційної інстанції зробив помилковий висновок про наявність підстав для задоволення позовних вимог про стягнення плати за користування квартирою.

Суд першої інстанції дійшов правильного висновку про відмову у задоволенні позову в частині вимог про стягнення плати за користування житлом, проте помилився щодо мотивів такої відмови.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 17 вересня 2025 року у справі № 501/2332/21 (провадження № 61-823св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130343807>.

6.2. Орган місцевого самоврядування має право скасовувати свої раніше прийняті рішення лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені законодавством. Скасування актів виконавчих органів ради можливе лише в разі їх невідповідності Конституції чи законам України, іншим актам законодавства або ж рішенням відповідної ради, прийнятим у межах її повноважень. Скасування рішення про виключення житла з числа службових без зазначення конкретних підстав невідповідності закону є неправомірним і порушує права мешканців на приватизацію такого житла

17 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Софіївської селищної ради у справі за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2 до Софіївської селищної ради про визнання протиправним та скасування рішення, зобов'язання вчинити певні дії.

На обґрунтування заявлених вимог позивачі посилалися на те, що ОСОБА_1 був взятий на квартирний облік як молодий спеціаліст та отримав спірну службову квартиру, де поселився з ОСОБА_2 на підставі ордеру та договору найму. З метою приватизації житла він звернувся до Софіївської селищної ради. У 2021 році виконавчий комітет відмовив у виключенні квартири з числа службових, посилаючись на те, що такі квартири не підлягають приватизації. Однак позивачі з'ясували, що квартира була визнана службовою

з порушенням порядку. У 2019 році спірну квартиру було виключено з числа службових, однак пізніше це рішення незаконно скасували. Водночас у 2019 році відбулася передача квартири з управління МВС до комунальної власності. Позивачі вважали дії ради незаконними та просили задовольнити позов.

Суд першої інстанції позов задовольнив, мотивуючи своє рішення тим, що після виключення квартири з числа службових та її передачі в комунальну власність відповідач без дотримання встановленого порядку повторно відніс спірну квартиру до службових, щоб унеможливити приватизацію. Тому п. 1 рішення від 10.07.2019 № 2542-48/VII підлягає скасуванню. Відповідач діяв свавільно, зловживаючи дискреційними повноваженнями, тому ефективним способом захисту прав позивачів є зобов'язання ради прийняти рішення про приватизацію квартири.

Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції в частині зобов'язання Софіївської селищної ради вирішити питання щодо приватизації квартири шляхом прийняття рішення про приватизацію та передачу квартири у власність ОСОБА_1 разом із членами його сім'ї та ухвалив в цій частині нове рішення про відмову у задоволенні цих позовних вимог, мотивуючи своє рішення тим, що рішення місцевого суду про скасування п. 1 рішення Софіївської селищної ради від 10.07.2019 № 2542-48/VII є обґрунтованим, оскільки відповідач, прийнявши безпідставне рішення про скасування рішення про виключення спірної квартири з числа службових, що в подальшому призвело до прийняття рішення про відмову позивачам у приватизації та передачу у приватну спільну сумісну власність, здійснив непропорційне втручання в право позивачів на мирне володіння житлом та позбавив їх права набути право власності на це житло шляхом приватизації. Задоволення вимоги про скасування рішення одночасно надасть право позивачам приватизувати спірну квартиру, яка вже не є службовою.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій, зазначивши, що відповідно до ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» за органами місцевого самоврядування законодавець закріпив право на зміну та скасування власних рішень. Таке право впливає із конституційного повноваження органів місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання місцевого значення шляхом прийняття рішень, що є обов'язковими до виконання на відповідній території, оскільки вони є суб'єктами правотворчості, яка передбачає право формування приписів, їх зміну чи скасування.

Питання скасування актів виконавчих органів ради вирішуються на пленарних засіданнях відповідної ради, а підставою для скасування таких актів є їх невідповідність Конституції чи законам України, іншим актам законодавства або ж рішенням відповідної ради, прийнятим у межах її повноважень.

Верховний Суд виснував, що, частково задовольняючи позов, районний суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, керувався тим, що відповідач після виключення спірної квартири з числа службових, що стало підставою для її передачі у комунальну власність з власності МВС України, поза встановленим порядком, повторно відніс спірну квартиру до числа службових з метою унеможливлення її приватизації позивачами.

Отже, приймаючи оспорюване рішення, селищна рада не зазначила, в чому полягає невідповідність вимогам закону чи рішенням ради скасоване рішення, тобто не навела передбачених законом випадків, за яких можливо скасувати ненормативний правовий акт одноразового застосування.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 17 вересня 2025 року у справі № 193/566/22 (провадження № 61-4066св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130456501>.

6.3. Військовослужбовець, який має вислугу на військовій службі 20 років і більше, перебуває на квартирному обліку та займає службове житло, має право на виключення цього житла з числа службового й забезпечення ним для постійного проживання. При цьому посилання на необхідність дотримання черговості при вирішенні питання щодо виключення житла з числа службового є необґрунтованим, оскільки військовослужбовець вже забезпечений цим службовим житлом у порядку черговості

24 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу МОУ у справі за позовом ОСОБА_1 до МОУ в особі Комісії з контролю за забезпеченням військовослужбовців ЗСУ та членів їх сімей жилим приміщенням про визнання протиправним та скасування рішення, зобов'язання вчинити певні дії, визнання права на забезпечення житлом.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що він є полковником запасу ЗСУ, має вислугу понад 26 років. У серпні 2005 року на підставі ордера йому надано службову квартиру, де він разом зі своєю дружиною проживає і на цей час, квартира перебуває на обліку у КЕВ м. Дніпра. Зазначав, що з 03 березня 1995 року він перебуває на квартирному обліку ЗСУ як військовослужбовець, який потребує поліпшення житлових умов. Вважав, що відповідно до ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» має право бути забезпеченим державою жилим приміщенням, як військовослужбовець, який має вислугу років на військовій службі понад 20 років. Однак рішенням комісії відмовлено в погодженні надання йому для постійного проживання спірної квартири.

Справу суди різних інстанцій розглядали неодноразово.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, позов задовольнив частково, мотивуючи тим, що військовослужбовець, що має вислугу років на військовій службі понад 20 років, перебуває на квартирному обліку та проживає у службовому житлі, має право на отримання цього житла для постійного проживання шляхом виключення його з числа службового житла. Крім того, обставини, що визначені у п. 30 Порядку забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житловими приміщеннями, затвердженого постановою КМУ від 03.08.2006 № 1081, відсутні.

Верховний Суд погодився з висновками судів, зазначивши, що військовослужбовець, який має вислугу на військовій службі понад 20 років, є учасником бойових дій та перебуває на квартирному обліку, має право на забезпечення житлом для постійного проживання шляхом виключення займаного ним житла з числа службового.

Відмова уповноваженого органу у поданні клопотання про виключення житла з числа службового є необґрунтованою та обмежує право військовослужбовця на забезпечення житлом, гарантоване ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Посилання на необхідність дотримання черговості при вирішенні питання щодо виключення житла з числа службового також є необґрунтованим, якщо військовослужбовець вже забезпечений службовим житлом у порядку черговості.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 24 вересня 2025 року у справі № 760/27764/21 (провадження № 61-8357св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130533093>.

7. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

7.1. Грошове забезпечення військовослужбовця, отримане одним із подружжя під час перебування у шлюбі за період полону, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Якщо ці кошти були повністю використані в інтересах сім'ї (на потреби дітей, ремонт спільного житла, придбання майна) під час перебування у шлюбі, вони не підлягають поділу. При цьому подружжя зберігає право на поділ майна, придбаного за ці кошти, яке наявне і належить їм на праві власності

10 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про поділ грошового забезпечення, отриманого за період полону, як спільного майна подружжя.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що у період перебування у шлюбі з відповідачем (19.11.2011 – 01.08.2024) він був мобілізований до ЗСУ внаслідок збройної агресії РФ проти України та перебував у полоні. За період його перебування в полоні відповідач як його дружина отримала на свій картковий рахунок від військової частини нараховане йому грошове забезпечення в загальному розмірі 2 511 517,10 грн, хоча проживала в цивільному шлюбі з іншим чоловіком. Ураховуючи, що спірні кошти належали їм як подружжю на праві спільної сумісної власності, тому підлягають поділу.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким частково задовольнив позов, мотивуючи своє рішення тим, що отримані відповідачем грошові кошти, які належали до виплати її чоловікові у вигляді заробітної плати та грошового забезпечення, є спільним сумісним майном подружжя. При цьому відповідач не довела належними та допустимими доказами взаємної згоди подружжя на розпорядження майном – заробітною платою позивача.

Верховний Суд не погодився з висновками суду апеляційної інстанції, скасував його рішення та залишив в силі рішення суду першої інстанції, зазначивши, що фактичне припинення шлюбних відносин між сторонами до розірвання шлюбу не встановлено, відповідач при розпорядженні спірними грошовими коштами діяла, зокрема, і від імені позивача як його дружина, у повному обсязі використала їх як спільні кошти подружжя в інтересах сім'ї, отже підстав для стягнення частини цих коштів на користь позивача немає.

Об'єктом права спільної сумісної власності є заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи, одержані одним із подружжя (ч. 2 ст. 61 СК України).

Доказів про припинення шлюбних відносин між сторонами до зазначеної дати матеріали справи не містять, не встановлено таких обставин й при розгляді справи про розірвання шлюбу. Докази наявності спору щодо виплати грошового забезпечення саме на банківський рахунок відповідача в матеріалах справи відсутні.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 вересня 2025 року у справі № 176/2044/24 (провадження № 61-4742св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130138397>.

7.2. Встановлення факту батьківства є складовою права на приватне життя і може підтверджуватися будь-якими доказами, що можуть бути взяті судом до уваги та з достовірністю підтверджують батьківство. До таких доказів належать як «соціальні» докази (спільне проживання та ведення господарства, виховання дитини), результати ДНК-експертизи, так і письмові докази визнання

батьківства (листи, книги тощо). При цьому наявність майнового інтересу (спадкування) не може бути перешкодою для встановлення факту батьківства

10 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа: Боярська державна нотаріальна контора, Коломийський відділ державної РАЦС у Коломийському районі Івано-Франківської області Західного міжрегіонального управління Міністерства юстиції, про встановлення факту батьківства та внесення змін до актового запису.

Позивач звернувся з позовом про встановлення факту батьківства ОСОБА_3, який помер, та внесення змін в актовий запис про його народження від 30 вересня 1960, оскільки це йому необхідно для спадкування.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову. Судові рішення мотивовано тим, що позивач не надав жодних письмових та речових доказів спільного проживання його матері з ОСОБА_3, їх спільного виховання і утримання позивача та визнання ОСОБА_3 свого батьківства. При цьому позивач звернувся до суду з вимогами про визнання батьківства після смерті батька, з метою отримання спадкового майна.

Верховний Суд не погодився з висновками судів попередніх інстанцій, рішення скасував, передав справу на новий розгляд до суду першої інстанції, зазначивши, що суди дійшли передчасних висновків про відсутність підстав для задоволення позову, з огляду на таке.

Позивач звернувся з позовом про встановлення факту батьківства ОСОБА_3, який помер, стосовно ОСОБА_1, та внесення змін в актовий запис про його народження від 30.09.1960 № 30, оскільки це йому необхідно для спадкування. Тобто у цій справі позивач у своєму позові про встановлення факту батьківства та внесення змін в актовий запис про його народження, вказував, що він бажав успадкувати майно свого стверджуваного батька, який помер. Позивач намагався скористатися своїм правом на встановлення свого походження та особи батька і це підпадає під поняття «приватне життя».

Суд першої інстанції міркував так, що позивач не надав жодних письмових та речових доказів спільного проживання його матері з ОСОБА_3, їх спільного виховання і утримання позивача та визнання ОСОБА_3 свого батьківства. Окрім того, заслуговує на увагу і той факт, що ОСОБА_1 звернувся до суду з вимогами про визнання батьківства після смерті батька, з метою отримання спадкового майна. Апеляційний суд погодився з таким висновком суду першої інстанції.

На підтвердження визнання ОСОБА_3 батьківства позивачем в суді першої інстанції було надано листи ОСОБА_3 до ОСОБА_4 та витяги із книги-сповіді, що написана ОСОБА_3. Вказані листи та витяги з книги суд першої інстанції не досліджував взагалі, а апеляційний суд відхилив, при цьому рішення суду першої інстанції не змінивши.

Суди не звернули уваги, що встановлення батьківства складає приватне життя; позивач може мати як майновий інтерес в отриманні спадщини, так і для нього це може бути важливо з моральної точки зору, оскільки він хоче зберегти пам'ять про свого батька на все життя.

Суди не врахували, що встановлення батьківства на підставі ст. 53 КпШС, з урахуванням «філософії» Європейського суду з прав людини, може відбуватися на підставі будь-яких доказів, які можуть бути взяті судом до уваги, що з достовірністю підтверджують батьківство. Тобто як на підставі соціальних доказів (спільне проживання та ведення спільного господарства матір'ю дитини і відповідачем до народження дитини, чи спільне виховання чи утримання ними дитини, або докази, що з достовірністю підтверджують визнання відповідачем батьківства), так і за допомогою результатів ДНК-експертизи; до доказів, що з достовірністю підтверджують визнання відповідачем батьківства, можуть відноситися, зокрема, листи стверджуваного батька, написана ним книга.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 вересня 2025 року у справі № 753/23080/23 (провадження № 61-8139св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130231240>.

7.3. Істотне збільшення вартості нерухомого майна, що належало одному з подружжя до шлюбу, внаслідок його реконструкції під час шлюбу презюмується як здійснене за рахунок спільних коштів подружжя (в тому числі за рахунок орендної плати чи поліпшень орендарем) і може бути підставою для визнання такого майна об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Істотність збільшення вартості визначається шляхом порівняння вартості майна до та після поліпшень, а також з урахуванням співвідношення первинного об'єкта з майном після поліпшень

17 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про поділ спільного сумісного майна подружжя.

Обґрунтовуючи позовні вимоги, позивач зазначала, що приміщення нежитлової будівлі було придбано відповідачем до шлюбу, однак за час шлюбу нежитлова будівля була реконструйована та значно збільшилась у вартості унаслідок спільних трудових та майнових затрат подружжя. Позивач просила

визнати об'єктом права спільної сумісної власності подружжя нежитлову будівлю літ. «А-3» – магазин непродовольчих товарів; поділити спільне майно подружжя шляхом визнання права власності на 1/2 частку квартири та 1/2 частку нежитлової будівлі літ. «А-3» – магазин непродовольчих товарів; поділити побутову техніку в натурі.

Суд першої інстанції частково задовольнив позов, зазначивши, зокрема про те, що квартира є об'єктом спільної сумісної власності подружжя, тому підлягає поділу в рівних частинах. Крім того, нежитлову будівлю було реконструйовано та покращено у період перебування сторін у шлюбі внаслідок спільних зусиль, з метою покращення і розширення спільної діяльності в інтересах сім'ї, а тому 2/3 частки цього приміщення є спільним сумісним майном подружжя, яке підлягає поділу.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував в частині визнання об'єктом права спільної сумісної власності подружжя 2/3 часток нежитлової будівлі магазину непродовольчих товарів та його поділу та відмовив у задоволенні позову в цій частині. Мотивуючи рішення, суд зазначив, що позивач не довела, що істотність збільшення вартості нежитлового приміщення пов'язана зі спільними трудовими та грошовими затратами, або ж вкладенням її окремих (власних) коштів чи її власної трудової діяльності, адже спірне майно перебувало в оренді та за умовами договору оренди орендар мав право на проведення реконструкції та ремонту будівлі в рахунок орендної плати.

Верховний Суд не погодився з постановою суду апеляційної інстанції, в частині позову щодо нежитлової будівлі рішення скасував її та направив справу в цій частині на новий розгляд до апеляційного суду з огляду на таке.

Істотність збільшення вартості майна підлягає з'ясуванню шляхом порівняння вартості майна до та після поліпшень внаслідок спільних трудових чи грошових затрат другого з подружжя.

Істотне збільшення вартості майна обов'язково і безумовно має бути наслідком спільних трудових чи грошових затрат або затрат іншого, не власника майна, з подружжя. Тобто вирішальне значення має не факт збільшення вартості сам по собі у період шлюбу, а правова природа збільшення такої вартості, шляхи та способи збільшення такої вартості, зміст процесу збільшення вартості майна.

У справі, що переглядалась, встановлено, що згідно з умовами договору оренди спірного нежитлового приміщення, укладеного між ОСОБА_2 і ОСОБА_3, розмір орендної плати за весь об'єкт комерційної нерухомості визначається вартістю проведених орендарем ремонтних робіт та реконструкції, які зараховуються в рахунок оплати за оренду.

Отже, орендар здійснював поліпшення майна (реконструкцію) на користь власника цього майна, тобто відповідача.

Водночас апеляційний суд залишив поза увагою, що реконструкція спірного приміщення проводилась під час шлюбу сторін, тому презюмується, що такі роботи проводились за рахунок коштів подружжя, в тому числі орендної плати за цей об'єкт або замість неї здійсненого орендарем поліпшення (реконструкції) спірного майна подружжя, що є спільними затратами подружжя відповідно до ст. 62 СК України.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції, апеляційний суд помилково вважав, що оскільки реконструкція майна здійснювалась орендарем, то істотність збільшення вартості майна не пов'язана зі спільними трудовими та грошовими затратами, у зв'язку із чим дійшов передчасного висновку про відмову у задоволенні позову в частині вимог щодо нежитлової будівлі.

Переглядаючи справу в апеляційному порядку, апеляційний суд не з'ясував всіх істотних обставин справи, зокрема, не встановив, чи здійснена реконструкція спірного об'єкта відповідно до вимог законодавства і об'єкт введено в експлуатацію, та чи не є така реконструкція самочинним будівництвом.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 17 вересня 2025 року у справі № 357/1765/21 (провадження № 61-3125св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130456503>.

7.4. Відмова в поверненні дитини до іноземної держави (країни постійного проживання) є правомірною, якщо дитина адаптувалася до нового середовища в Україні (проживає більше року, відвідує школу, має соціальні зв'язки), а її повернення може спричинити психологічну шкоду, особливо у випадках, коли наявні факти насильства в сім'ї та існує ризик заподіяння психологічної шкоди при поверненні й порушення стабільності соціального життя дитини

24 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, подану його представником адвокатом Роскрут В. В., у справі за позовом громадянина Італійської Республіки ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – Орган опіки та піклування Ставчанської сільської ради Чернівецького району Чернівецької області, про забезпечення повернення малолітньої дитини до Італійської Республіки.

На обґрунтування заявлених вимог позивач зазначав, що з січня 2017 року сторони проживали однією сім'єю як чоловік та жінка без реєстрації шлюбу у м. Катандзаро (Італійська Республіка) та мають спільну дитину. У березні 2021 року відповідач разом із дитиною пішла від нього та не давала йому бачитися із сином, у зв'язку з чим батьки подали взаємні скарги з обох сторін до суду Вібо Валентіа. Відносини між ним і відповідачем щодо виховання, місця проживання, утримання сина були врегульовані взаємною

угодою, затвердженою судом. Після вирішення питання спільної опіки над сином він зустрічався з сином відповідно до домовленостей. Однак у травні 2022 року відповідач самостійно змінила місце проживання дитини і визначила нове місце проживання в Україні з порушенням батьківських прав, за відсутності його згоди на зміну постійного місця проживання малолітнього сина. Після втручання Міністерства юстиції України йому стало відомо, що відповідач не проти вирішення питання мирним шляхом, але відмовляється повертатися до Італії, та дозволила йому поспілкуватись з дитиною телефоном. Вказував, що дитина володіє італійською мовою й від народження та до вивезення в Україну зростала в Італійській Республіці. При цьому він не надавав своєї письмової згоди на виїзд дитини та переїзд до України, а тому вважав, що незаконне утримання малолітнього сина його матір'ю на території України підпадає під дію Гаазької конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 28.10.1980 (далі – Гаазька конвенція).

Національні суди справу розглядали неодноразово.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, відмовив у задоволенні позову, мотивуючи тим, що наявністю належних та допустимих доказів доведено існування серйозного ризику того, що повернення може заподіяти дитині психічну шкоду або створити нестерпну обстановку. При цьому суд врахував факти домашнього насильства, адаптацію дитини до нового середовища в Україні, наявність стабільного психоемоційного стану в країні перебування, а також відповідність найкращим інтересам дитини згідно з Конвенцією про права дитини.

Верховний Суд погодився з висновками судів, зазначивши, що суди правильно врахували сімейну ситуацію, що склалася між батьками дитини, ряд факторів емоційного, матеріального та медичного характеру, дослідили всі докази та надали розумну оцінку балансу інтересів сторін у світлі як найкращого врахування інтересів дитини.

У цій справі правовідносини виникли у зв'язку з пред'явленням батьком малолітньої дитини вимоги про її повернення до Італійської Республіки згідно з правилами Гаазької конвенції, до якої Україна приєдналася згідно з ЗУ «Про приєднання України до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей» від 11 січня 2006 року.

Суди встановили, що існують реальні ризики того, що повернення дитини до Італійської Республіки негативно вплине на дитину, спричинить їй психічну шкоду та не сприятиме забезпеченню якнайкращих її інтересів. При цьому малолітній ОСОБА_3 є громадянином України. На час розгляду справи дитині виповнилося сім років, три роки із яких малолітній проживає в Україні, прив'язаний до матері та її родини, вільно розмовляє українською мовою.

Посилання позивача на порушення його прав як батька малолітньої дитини не є підставою для скасування судових рішень, оскільки рішення суду

у справі про повернення сина до держави її постійного проживання повинно забезпечувати не тільки права одного з батьків, а й відповідати найкращим інтересам дитини. При цьому відсутні будь-які перешкоди участі позивача у житті сина та відвідування його за місцем проживання.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 24 вересня 2025 року у справі № 718/1867/23 (провадження № 61-6227св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130710647>.

8. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

8.1. У разі розірвання шлюбу судом шлюб припиняється в день набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу, незалежно від реєстрації розірвання шлюбу в органах РАЦС. Особа, шлюб з якою було розірвано за рішенням суду, що набрало законної сили до моменту відкриття спадщини, не входить до кола спадкоємців першої черги за законом, як той із подружжя, хто пережив спадкодавця, оскільки на момент відкриття спадщини не перебувала в шлюбі зі спадкодавцем

17 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2 до ОСОБА_4, правонаступницею якої є ОСОБА_3, третя особа – Головне територіальне управління юстиції в м. Києві, про визнання недійсними свідоцтв про право на спадщину за законом.

На обґрунтування заявлених вимог позивачі зазначали, що помер їх батько ОСОБА_5, спадщину після його смерті прийняли сини ОСОБА_1 і ОСОБА_2, а також ОСОБА_4 як дружина спадкодавця. Однак ОСОБА_4 не мала права на спадкування майна батька, оскільки рішенням суду у 2008 році шлюб між нею та батьком розірвано, тобто на час відкриття спадщини вона не перебувала у шлюбі зі спадкодавцем, тому оспорювані свідоцтва про право на спадщину, видані відповідачу, підлягають визнанню недійсними. Також підлягає визнанню недійсним видане ОСОБА_4 свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя, а саме на 1/2 частку автомобіля марки Skoda Octavia A5, адже цей автомобіль набутий у власність після розірвання шлюбу, тобто є особистою приватною власністю спадкодавця.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, відмовив у задоволенні позову, оскільки шлюб не є розірваним до того часу, поки не завершено процедуру його реєстрації в державному органі реєстрації актів цивільного стану.

Верховний Суд не погодився з висновками судів попередніх інстанцій, скасував їх рішення, справу направив на новий розгляд до суду першої

інстанції, зазначивши, що у разі розірвання шлюбу судом шлюб припиняється у день набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу (ч. 2 ст. 114 СК України).

Статтею 1301 ЦК України встановлено, що свідоцтво про право на спадщину визнається недійсним за рішенням суду, якщо буде встановлено, що особа, якій воно видане, не мала права на спадкування, а також в інших випадках, встановлених законом.

З огляду на системне тлумачення положень ЗУ «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», СК України законодавець розрізнив поняття «припинення шлюбу з набранням чинності рішенням суду про його розірвання» та «реєстрація припинення шлюбу».

Так, припинення шлюбу існує як факт, що відбувся, натомість реєстрація цього факту є лише підтвердженням / фіксацією його у державних органах реєстрації.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 17 вересня 2025 року у справі № 758/2359/18 (провадження № 61-9881св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130598020>.

8.2. Зобов'язання спадкодавця вчинити дії щодо відновлення нерухомого майна до становища, яке існувало до його пошкодження, не припиняється внаслідок його смерті й переходить до його спадкоємців

24 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за заявою Другого ВДВС у місті Черкаси Центрального МУ МЮ (м. Київ) про заміну сторони виконавчого провадження.

На обґрунтування заявлених вимог заявник зазначав, що на виконанні перебуває виконавче провадження з примусового виконання виконавчого листа № 711/7955/14, виданого 31.07.2015 Придніпровським районним судом м. Черкаси, щодо зобов'язання ОСОБА_3 привести в попередній стан спадкове майно. 10.01.2024 на адресу ВДВС надійшла заява ОСОБА_7 щодо смерті її чоловіка (боржник). Виконавче провадження не закінчено, будь-яких дій, спрямованих на його виконання, не здійснено, що на підставі ст. 442 ЦПК України є підставою для заміни сторони виконавчого провадження.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні заяви, керуючись тим, що відсутні правові підстави для заміни сторони виконавчого провадження, оскільки зобов'язання боржника привести спадкове майно в попередній стан є таким, що нерозривно пов'язане з особою боржника, що унеможливорює правонаступництво.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував, справу передав на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Майно, що належить двом або більше особам, є їх спільною власністю (ст. 355 ЦК України). Згідно зі ст. 391 ЦК України власник має право вимагати усунення перешкод у користуванні та розпорядженні майном.

Колегія суддів зауважила, що спадкоємці, які прийняли спадщину, замінюють особу спадкодавця у всіх правовідносинах, які не припинилися після його смерті.

У цій справі встановлено, що ОСОБА_1 є спадкоємцем ОСОБА_3 за заповітом і набув право власності на частину нерухомості, яка підлягає приведенню у попередній стан за рішенням суду від 06.05.2015. Отже, такий спадкоємець разом із набуттям права власності на нерухоме майно набуває зобов'язання, якими обтяжене це нерухоме майно.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 24 вересня 2025 року у справі № 711/7955/14 (провадження № 61-9269св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130533096>.

9. Справи окремого провадження

9.1. Свідectво про народження, видане компетентними органами рф під час воєнного стану та протягом шести місяців після його припинення або скасування, приймається на території України без спеціального посвідчення (консульської легалізації, проставлення апостиля тощо), якщо станом на 24.02.2022 такі документи приймалися на території України без спеціального посвідчення. За наявності належно оформленого свідectва про народження, виданого компетентними органами іноземної держави, відсутні підстави для встановлення факту народження в судовому порядку

10 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за заявою ОСОБА_1 про встановлення факту народження дитини.

З метою встановлення факту народження дитини для проведення її подальшої реєстрації згідно із законодавством України заявник просила встановити факт народження дитини та внести відомості про батьків дитини. На обґрунтування заяви зазначала, що вона проживала однією сім'єю без реєстрації шлюбу з ОСОБА_2 у м. Маріуполі Донецької обл. У серпні 2022 року, перебуваючи на останніх тижнях вагітності, вона спільно з членами сім'ї змушена була залишити місце свого проживання у м. Маріуполі, на території якого тривали бойові дії. Однак виїхати для безпечного народження дитини

на територію України було неможливо, тому єдиним безпечним шляхом на той час була евакуація територією рф. Перебуваючи у м. Тамбов рф, заявник народила дитину, реєстрація народження якої проведена відділом ЗАГС адміністрації Тамбовського району Тамбовської обл. рф. Після народження дитини заявник та члени її сім'ї переїхали до Німеччини, де й перебувають на даний час.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовили у задоволенні заяви, керуючись тим, що факт народження дитини зареєстрований компетентними органами рф, про що складений відповідний актовий запис і видано свідоцтво про народження, тому відсутні підстави для встановлення юридичного факту народження у судовому порядку.

Верховний Суд погодився з висновками судів з огляду на таке.

Документи, що видані уповноваженими органами іноземних держав у встановленій формі, визнаються дійсними в Україні в разі їх легалізації, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором України (ч. 1 ст. 13 Закону України «Про міжнародне приватне право»).

23.12.2022 набрав чинності Закон України № 2783-IX «Про зупинення дії та вихід з Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах та Протоколу до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22.01.1993», відповідно до якого дію Конвенції зупинено у відносинах з рф та Республікою Білорусь.

Це означає, що дія Конвенції 1993 року, у тому числі і статті 13, зупиняється щодо будь-яких документів, виданих і посвідчених у рф та Республіці Білорусь, незалежно від дати їх видачі, посвідчення.

Так, відповідно до пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України від 04.02.2023 № 107 «Деякі питання прийняття на території України під час воєнного стану документів, виданих уповноваженими органами іноземних держав» під час воєнного стану та протягом шести місяців після його припинення або скасування документи, виготовлені або засвідчені на території іноземних держав установою або спеціально на те уповноваженою особою в межах їх компетенції за установленною формою і скріплені гербовою печаткою, приймаються на території України без спеціального посвідчення (консульської легалізації, проставлення апостиля тощо) у разі, коли станом на 24.02.2022 такі документи приймалися на території України без спеціального посвідчення.

Таким чином, станом на день розгляду справи судами свідоцтво про народження, видане на території рф, не потребує будь-якої легалізації.

Верховний Суд зазначив, що суди дійшли помилкових висновків про те, що свідоцтво про народження дитини, видане компетентними органами рф, є дійсним лише за умови належного засвідчення (апостиль / консульська

легалізація), проте такий висновок не вплинув на правильність вирішення справи по суті.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 вересня 2025 року у справі № 361/2105/24 (провадження № 61-13610св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130494670>.

9.2. Примусова госпіталізація особи до психіатричного закладу можлива лише за наявності об'єктивних доказів її небезпеки для себе чи оточення й необхідності лікування виключно в стаціонарних умовах. Сам лише висновок комісії лікарів-психіатрів без урахування заперечень пацієнта та за відсутності доказів реальної небезпеки не є достатньою підставою для примусової госпіталізації згідно з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод

17 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційні скарги Львівської обласної прокуратури, ОСОБА_1 у справі за заявою в.о. завідувача КНП Львівської обласної ради «Львівська обласна клінічна психіатрична лікарня» ОСОБА_4 про госпіталізацію та лікування громадянина ОСОБА_1 в примусовому порядку в умовах психіатричного стаціонару.

Заявник звернувся до суду із заявою про госпіталізацію та лікування громадянина ОСОБА_1 в примусовому порядку в умовах психіатричного стаціонару, посилаючись на те, що останній у примусовому порядку в супроводі матері та працівників поліції був доставлений до лікарні. ОСОБА_1 періодично перебував на стаціонарному лікуванні з діагнозом: «Шизофренія, параноїдна форма, галюцинаторно – параноїдний синдром». У вересні 2024 року лікарська комісія дійшла висновку, що ОСОБА_1 страждає на важкий психічний розлад, внаслідок якого він не може адекватно усвідомлювати оточуючу дійсність, свій психічний стан і поведінку, виявляє реальну загрозу для себе та оточуючих. Комісія дійшла висновку, що подальше його лікування можливе лише в умовах психіатричного закладу в примусовому порядку, так як ОСОБА_1, в силу свого психічного стану, не може надати усвідомлену згоду на подальше лікування в умовах психіатричного закладу.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, задовольнив заяву, мотивуючи своє рішення тим, що ОСОБА_1 виявляє ознаки тяжкого психічного розладу, внаслідок яких становить небезпеку для себе та оточуючих, отже існує необхідність його госпіталізації в психіатричний заклад у примусовому порядку без його усвідомленої згоди та згоди матері.

Верховний Суд не погодився з такими висновками судів попередніх інстанцій, скасував постанову апеляційного суду та передав справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, з огляду на таке.

У справі, що переглядалася, встановлено, що ОСОБА_1 протягом 2005–2023 років періодично перебував на стаціонарному лікуванні, неодноразово лікувався в КНП Львівської обласної ради «Львівська обласна клінічна психіатрична лікарня» у зв'язку з наявністю галюцинаторно – параноїдної симптоматики.

Підставою для висновку про необхідність госпіталізації є висновок комісії лікарів – психіатрів.

Між тим сам по собі висновок лікаря-психіатра за відсутності інших належних і допустимих доказів про відповідний стан особи є недостатнім для ухвалення рішення про примусову госпіталізацію особи до психіатричного закладу без її усвідомленої згоди, як і сама собою наявність діагнозу щодо встановлення психічного захворювання.

Апеляційний суд не надав належної оцінки доводам апеляційних скарг, достеменно не встановив, чи становить ОСОБА_1 небезпеку для себе і оточуючих, які конкретно його дії це підтверджують, та чи може він завдати суттєвої шкоди своєму здоров'ю, життю чи здоров'ю інших осіб внаслідок тяжкого психічного розладу.

Суд апеляційної інстанції також не звернув уваги на те, що примусова госпіталізація можлива лише за наявності одночасно таких умов: по-перше, лікування можливе лише у стаціонарних умовах лікарні; по-друге, встановлення в особи тяжкого психічного розладу, внаслідок чого вона вчиняє чи виявляє реальні наміри вчинити дії, що являють собою безпосередню небезпеку для неї чи оточуючих, або неспроможна самостійно задовольняти свої основні життєві потреби на рівні, який забезпечує її життєдіяльність. Відсутність необхідності щодо лікування особи лише в стаціонарних умовах виключає можливість примусової госпіталізації пацієнта до медичного закладу. Примусова госпіталізація до психіатричного закладу виключно на підставі висновку комісії лікарів-психіатрів КНП Львівської обласної ради «Львівська обласна клінічна психіатрична лікарня», без урахування заперечень ОСОБА_1 та за відсутності доказів того, що він вчиняє (вчинив) чи виявляє реальні наміри вчинити дії, що являють собою безпосередню небезпеку для нього чи оточуючих, не відповідає пп «е» п. 1 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 17 вересня 2025 року у справі № 465/7314/24 (провадження № 61-991св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130343937>.

9.3. При вирішенні питання про призначення опікуна недієздатній особі суд повинен повно і всебічно з'ясувати всі обставини справи, дослідити докази та надати їм належну оцінку. Відмова у призначенні опікуна не може базуватися на припущеннях, а висновок про неможливість особи здійснювати повноваження опікуна має бути підтверджений належними доказами. Відсутність у законодавстві обмежень щодо призначення опікуном особи мобілізаційного віку не може бути підставою для відмови у призначенні такої особи опікуном

24 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за заявою ОСОБА_1, заінтересована особа – виконавчий комітет Вінницької міської ради як орган опіки та піклування, про визнання фізичної особи недієздатною, встановлення опіки та призначення опікуна.

На обґрунтування заяви заявник зазначав, що його брат ОСОБА_2, який проживає разом з ним, є особою з інвалідністю II групи з дитинства, страждає на розумову відсталість з вираженим обмеженням життєдіяльності і самостійно обслуговувати себе не здатен. Внаслідок стійкого розумового розладу брат не усвідомлює значення своїх дій та не може керувати ними. Потребує регулярної психіатричної допомоги. Мати не в змозі забезпечити лікування брата. На теперішній час інших осіб, які бажали б бути опікуном його брата, немає. Він є повністю дієздатним, працює, отримує заробітну плату, має змогу утримувати брата та має належні умови для проживання.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, частково задовольнив позов. Судові рішення мотивовано тим, що висновком лікарської комісії підтверджено, що ОСОБА_2 страждає на хронічний стійкий психічний розлад, внаслідок якого не може усвідомлювати значення своїх дій, керувати ними та потребує постійного стороннього догляду. Водночас призначення саме заявника опікуном ОСОБА_2 є недоцільним та не буде відповідати інтересам недієздатного.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду в частині вимоги про призначення заявника опікуном, скасував постанову в цій частині та передав справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, зазначивши, що при вирішенні питання про призначення опікуна недієздатній особі суд повинен повно і всебічно з'ясувати всі обставини справи, дослідити докази та надати їм належну оцінку. Відмова у призначенні опікуна не може базуватися на припущеннях, а висновок про неможливість особи здійснювати повноваження опікуна має бути підтверджений належними доказами. Відсутність у законодавстві обмежень щодо призначення опікуном особи

мобілізаційного віку не може бути підставою для відмови у призначенні такої особи опікуном.

Однак, зробивши висновок про те, що подання органу опіки та піклування не містить належної мотивації, суд апеляційної інстанції не обґрунтував та не зазначив, які саме питання повинен був з'ясувати, але не з'ясував орган опіки та піклування під час перевірки можливості заявника, який перебуває у родинних відносинах з підопічним, здійснювати повноваження опікуна.

При цьому, посилаючись на можливість матері заявника виконувати обов'язки опікуна, апеляційний суд не зазначив, якими доказами це підтверджується, не перевірів, чи зверталася мати заявника з письмовою заявою до органу опіки та піклування про призначення її опікуном сина, адже за змістом ст. 63 ЦК України особа може бути призначена опікуном лише за її письмовою заявою.

Верховний Суд зазначив, що, дійшовши висновку про очевидну мету звернення заявника до суду, суд апеляційної інстанції не врахував, що висновки суду не можуть ґрунтуватися на припущеннях, не з'ясував, якими доказами підтверджується та обставина, що звернення ОСОБА_1 із цією заявою до суду пов'язане з намаганням уникнути виконання його обов'язку щодо захисту Вітчизни (матеріали справи не містять жодних доказів, які б свідчили про те, що заявник був призваний до проходження військової служби, уникає її проходження тощо). Не звернув уваги й на те, що законодавством не передбачено жодних обмежень щодо призначення опікуном особи мобілізаційного віку та не надав оцінки тій обставині, що батько заявника проходить військову службу.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 24 вересня 2025 року у справі № 127/10853/24 (провадження № 61-4534св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130494700>.

10. Застосування норм процесуального права

10.1. **Спори про стягнення безпідставно набутих грошових коштів, що ґрунтуються на ст. 1212 ЦК України, належать до цивільної юрисдикції, незалежно від того, що такі кошти були перераховані до державного бюджету внаслідок протиправних дій державного виконавця. При цьому оскарження дій / рішень державного виконавця здійснюється в порядку адміністративного судочинства**

03 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції

(м. Київ), Державної казначейської служби України, Головного управління Державної казначейської служби України у м. Києві про стягнення безпідставно отриманих грошових коштів.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, відмовив у відкритті провадження у справі на підставі п. 1 ч. 1 ст. 186 ЦПК України, оскільки заявлений спір є публічно-правовим і повинен розглядатись за правилами адміністративного судочинства.

Верховний Суд не погодився з рішеннями судів попередніх інстанцій, скасував їх та направив справу на розгляд до суду першої інстанції зі стадії вирішення питання про відкриття провадження, вказуючи на те, що суди усупереч закону не звернули уваги на те, що зі змісту позовної заяви вбачається, що предметом спору є не оскарження рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця, а безпідставність набуття відповідачем грошових коштів, що свідчить про приватно-правовий, а не публічно-правовий характер спірних правовідносин.

Позивач на підставі ст. 1212 ЦК України заявив вимоги про стягнення з Державного бюджету України грошових коштів.

Частиною 1 ст. 1212 ЦК України передбачено, що особа, яка набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави (безпідставно набуто майно), зобов'язана повернути потерпілому це майно.

Особа зобов'язана повернути майно і тоді, коли підстава, на якій воно було набуто, згодом відпала. Тобто у випадку, коли поведінка набувача, потерпілого, інших осіб або подія утворюють правову підставу для набуття (збереження) майна, ст. 1212 ЦК України може бути застосована тільки після того, як така правова підстава у встановленому порядку скасована, визнана недійсною, змінена, припинена або була відсутня взагалі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 вересня 2025 року у справі № 757/32530/24 (провадження № 61-3295св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130097372>.

10.2. Директор юридичної особи при укладенні договору від імені юридичної особи виступає не як фізична особа, а як орган юридичної особи, тобто є її частиною. Органи юридичної особи у цивільному праві не визнаються учасниками цивільних відносин. Тому укладення договору між фізичною особою (позикодавцем) і юридичною особою (позичальником), від імені якої договір підписаний цією ж фізичною особою як директором, не свідчить про відсутність предмета спору та не є підставою для закриття провадження у справі

03 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового

провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Укр-Трейд ЛТД» про стягнення боргу.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, закрив провадження у справі, керуючись тим, що відсутній предмет спору, оскільки позивач та орган управління, який реалізує волю товариства, є фактично однією й тією ж самою особою.

Верховний Суд не погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій, скасував їх рішення та передав справу до суду першої інстанції для продовження розгляду з огляду на таке.

Верховний Суд зазначив, що суди не врахували те, що органи юридичної особи у цивільному праві не визнаються учасниками цивільних відносин; директор юридичної особи у разі вчинення правочину юридичною особою виступає в такому разі не як фізична особа, а як орган юридичної особи, тобто є її частиною. Тобто виступ в обороті від імені юридичної особи здійснюється, як правило, її виконавчим органом. При цьому виконавчий орган (наприклад, керівник колегіального виконавчого органу) діє не від свого імені, а від імені юридичної особи.

Крім того, відсутність предмета спору, зокрема має місце у випадку припинення існування предмета спору (наприклад, сплата суми боргу тощо), якщо між сторонами у зв'язку з цим не залишилося неврегульованих питань; про відсутність предмета спору не свідчить укладення договору між фізичною особою (позивач, позикодавець) та юридичною особою (відповідач, позичальник), від імені якої він підписаний цією ж фізичною особою як директором.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 вересня 2025 року у справі № 187/173/25 (провадження № 61-8799св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130138291>.

10.3. У разі смерті відчужувача, який за життя подав позов про розірвання спадкового договору, спірні правовідносини допускають процесуальне правонаступництво, і суд зобов'язаний залучити спадкоємців як правонаступників до участі у справі, хоча самостійно ініціювати такий позов спадкоємці не мають права

10 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_3, третя особа – державний нотаріус Стрийської державної нотаріальної контори, про розірвання спадкового договору.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, закрив провадження у справі на підставі п. 7 ч. 1 ст. 255 ЦПК України

у зв'язку із смертю позивача, оскільки спірні правовідносини не допускають правонаступництва.

Верховний Суд не погодився з рішеннями судів попередніх інстанцій, скасував їх та передав справу для продовження розгляду до суду першої інстанції з огляду на таке.

Спадковий договір є особистим за своєю правовою природою та нерозривно пов'язаний із його сторонами – відчужувачем і набувачем. Саме ці особи мають виключне право ініціювати його розірвання в судовому порядку відповідно до ст. 1308 ЦК України.

Спадкоємці відчужувача не мають права самостійно звертатися до суду з позовом про розірвання спадкового договору, оскільки не є його сторонами.

Однак у разі коли відчужувач подав позов про розірвання спадкового договору за життя, але помер до завершення розгляду справи, спірні правовідносини допускають процесуальне правонаступництво. У такому випадку суд зобов'язаний залучити правонаступника (спадкоємця) до участі в справі на підставі ст. 55 ЦПК України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 вересня 2025 року у справі № 456/3467/21 (провадження № 61-1104св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130158199>.

10.4. Строк на апеляційне оскарження рішення суду для прокурора, який діє як представник держави в особі органу місцевого самоврядування, обчислюється з дати отримання судового рішення безпосередньо органом місцевого самоврядування як відповідачем у справі, а не з моменту виявлення прокурором такого рішення в Єдиному державному реєстрі судових рішень

24 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за заявою ОСОБА_1 про встановлення факту проживання однією сім'єю зі спадкодавцем на час відкриття спадщини, заінтересована особа – Вільногірська міська рада Дніпропетровської області.

Суд першої інстанції задовольнив заяву.

Не погодившись з судовим рішенням, керівник Жовтоводської окружної прокуратури Дніпропетровської області, який діє в інтересах Вільногірської міської ради Дніпропетровської області, його оскаржив.

Апеляційний суд поновив заявнику строк на апеляційне оскарження рішення, відкрив апеляційне провадження у справі та зупинив дію рішення суду першої інстанції до закінчення апеляційного провадження у справі.

Постановою апеляційного суду скасовано рішення суду першої інстанції та залишено заяву без розгляду. Судове рішення мотивовано передчасністю висновку суду першої інстанції.

Верховний Суд не погодився з висновками суду апеляційної інстанції, скасував ухвалу та постанову й передав справу на розгляд до суду апеляційної інстанції для вирішення питання про відкриття апеляційного провадження з огляду на таке.

У цій справі з апеляційною скаргою звернувся керівник Жовтоводської окружної прокуратури Дніпропетровської області, який діє в інтересах Вільногірської міської ради Дніпропетровської області, майже через рік після ухвалення рішення.

Для прокурора як представника держави в особі органу місцевого самоврядування перебіг строку на апеляційне оскарження рішення суду розпочинається з дати отримання судового рішення органом місцевого самоврядування (відповідача в справі), а не з часу виявлення ним оскарженого рішення суду в Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Апеляційний суд належно не оцінив зазначених прокурором причин значного пропуску строку на апеляційне оскарження, не встановив, коли Вільногірська міська рада отримала повний текст рішення суду та не мотивував поновлення керівнику Жовтоводської окружної прокуратури Дніпропетровської області, який діяв в інтересах учасника справи – Вільногірської міської ради Дніпропетровської області, строку на апеляційне оскарження.

Верховний Суд наголосив, що вирішення питання щодо поновлення строку на оскарження перебуває в межах дискреційних повноважень національних судів, однак такі повноваження не є необмеженими, тому від судів вимагається вказувати підстави для поновлення строку. Суд апеляційної інстанції зробив немотивований висновок про поновлення прокурору строку на апеляційне оскарження, чим порушив гарантії ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 24 вересня 2025 року у справі № 174/803/23 (провадження № 61-8281св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130533097>.

10.5. Ухвала суду про повернення відзиву на позовну заяву не підлягає окремому апеляційному оскарженню, оскільки не входить до переліку ухвал, визначених ч. 1 ст. 353 ЦПК України. У разі подання апеляційної скарги безпосередньо до апеляційного суду на ухвалу, що не підлягає оскарженню окремо від рішення суду, саме апеляційний суд, а не суд першої інстанції, повинен вирішувати питання щодо її повернення заявнику

24 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – приватний нотаріус Харківського міського нотаріального округу, про розірвання договору довічного утримання та застосування наслідків розірвання договору.

Суд першої інстанції відкрив провадження у справі та призначив справу до розгляду.

Суд першої інстанції протокольною ухвалою відзив ОСОБА_2 повернув заявнику без розгляду, оскільки відсутні докази підтвердження направлення відзиву всім учасникам справи.

Не погоджуючись з ухвалою суду першої інстанції ОСОБА_2 звернулася до апеляційного суду з апеляційною скаргою.

Апеляційний суд повернув цивільну справу до суду першої інстанції для виконання вимог, передбачених підп 15.11 п. 1 розділу XIII «Перехідні положення» ЦПК України. Судове рішення мотивоване тим, що апеляційна скарга подана на ухвалу, яка не входить до переліку ухвал, визначених ч. 1 ст. 353 ЦПК України, а тому апеляційна скарга підлягає поверненню до суду першої інстанції для вирішення питання відповідно до підп 15.11 п. 1 розділу XIII «Перехідні положення» ЦПК України.

Верховний Суд скасував ухвалу суду апеляційної інстанції вказавши про те, що вирішення питання про повернення апеляційної скарги належить до компетенції апеляційного суду.

Процесуально-процедурні обмеження права на апеляційне оскарження деяких ухвал суду першої інстанції окремо від остаточного рішення суду встановлено з метою ефективного здійснення правосуддя і не зменшують для сторін можливості доступу до суду апеляційної інстанції та не ускладнюють їм цей доступ таким чином і такою мірою, щоб завдати шкоди самій суті цього права, оскільки сторони не позбавляються права на апеляційне оскарження таких ухвал суду першої інстанції взагалі, їх право лише відтермінується до винесення остаточного рішення у справі.

У п. 6 ч. 1 ст. 353 ЦПК України не передбачено права на апеляційне оскарження судового рішення суду першої інстанції, внесеного до протоколу судового засідання, про повернення відзиву на позовну заяву.

Апеляційний суд правильно зазначив, що апеляційна скарга підлягає поверненню.

Постановляючи ухвалу про повернення апеляційної скарги до суду першої інстанції для виконання вимог підп 15.11 п. 1 розділу XIII «Перехідні положення» ЦПК України, суд зазначив, що подана апеляційна скарга на ухвалу про повернення відзиву без розгляду не підлягає оскарженню окремо від рішення суду відповідно до ст. 353 ЦПК України, а тому суд першої інстанції повинен вирішити питання щодо повернення її заявнику.

Однак у розділі «Перехідні положення» ЦПК України було врегульовано питання подання учасниками справи апеляційних і касаційних скарг до дня початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, а саме як безпосередньо до апеляційного суду, так і через відповідний суд першої інстанції.

Водночас, коли апеляційну скаргу подано безпосередньо до суду апеляційної інстанції, як у цій справі, саме апеляційний суд у разі подання апеляційної скарги на ухвалу, що не підлягає оскарженню окремо від рішення суду, вирішує питання щодо її повернення заявнику.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 24 вересня 2025 року у справі № 643/9538/24 (провадження № 61-7067св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130533088>.

10.6. Суд, який призначив судову почеркознавчу експертизу, зобов'язаний вжити всіх необхідних заходів для забезпечення її проведення, включаючи своєчасне поновлення провадження та розгляд клопотання експерта про надання додаткових матеріалів. Невиконання цих процесуальних дій є істотним порушенням, що перешкоджає встановленню фактичних обставин справи

24 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, треті особи: ОСОБА_3, ОСОБА_4, приватний нотаріус Харківського міського нотаріального округу Яковлева К. Б., про визнання заповіту недійсним.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що померла його рідна сестра, яка у червні 2014 року склала заповіт, яким заповіла належний їй житловий будинок з надвірними будівлями та спорудами ОСОБА_1 та ОСОБА_4 в рівних частках кожному. Після звернення до нотаріальної контори він дізнався, що у березні 2016 року сестра склала заповіт, яким 61/100 частку спірного будинку вона заповіла ОСОБА_2. Однак на момент складення вказаного заповіту сестра сильно хворіла, тому не могла самостійно скласти та підписати ще один заповіт, який, на його думку, підписаний іншою особою.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, у задоволенні позову відмовив, мотивуючи недоведеністю позовних вимог.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував, справу передав на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, зазначивши, що у випадку призначення судової експертизи та надходження клопотань експерта про надання додаткових матеріалів чи зразків суд має своєчасно поновити провадження у справі та розглянути такі клопотання. Невирішення судом клопотань експерта, що призвело до неможливості проведення експертизи, та, як наслідок, до неповноти з'ясування обставин справи, є порушенням принципів цивільного судочинства та підставою для скасування судового рішення

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 24 вересня 2025 року у справі № 638/15470/16 (провадження № 61-4987св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130494708>.

10.7. При розгляді позову про звільнення майна з-під арешту не є обов'язковим залучення всіх спадкоємців померлого власника майна, оскільки звільнення майна з-під арешту не впливає на спадкові права та обов'язки спадкоємців, обсяг спадкової маси, арешт є лише тимчасовим обмеженням права власності. Процес зняття арешту може бути продовжений як кожним спадкоємцем окремо, так і всіма разом

24 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, подану адвокатом Ружицьким В. М., у справі за позовом ОСОБА_3 (правонаступником якого є ОСОБА_1) до ОСОБА_2, ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», третя особа – Івано-Франківський міський ВДВС Головного ТУЮ в Івано-Франківській області, про звільнення майна з-під арешту, визнання права власності на нерухоме майно; за зустрічним позовом АТ «Державний експортно-імпорتنний банк» (правонаступник ПАТ «Райффайзен Банк Аваль») до ОСОБА_2, ОСОБА_1, третя особа – Івано-Франківський міський ВДВС Південно-Західного МУ МЮ (м. Івано-Франківськ), про визнання недійсним договору купівлі-продажу квартири.

Суди різних інстанцій справу розглядали неодноразово.

Суд першої інстанції позов задовольнив, у задоволенні зустрічного позову відмовив, мотивуючи тим, що на час придбання позивачем спірного нерухомого майна у державному реєстрі обтяжень рухомого майна, який надано приватним нотаріусом, були відсутні відомості про його обтяження, а тому позивач є добросовісним набувачем квартири, а відтак має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження своїм майном.

Апеляційний суд рішення суду першої інстанції скасував, ухвалив нове рішення, яким у задоволенні позовів відмовив, мотивуючи тим, що суд першої інстанції не залучив до участі у справі інших спадкоємців, які прийняли спадщину за законом, оскільки заповітом вся спадщина не охоплена.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду в частині відмови в задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 як правонаступника ОСОБА_3, постанову в цій частині скасував, справу в цій частині передав на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, зазначивши, що звільнення майна з-під арешту не впливає на спадкові права та обов'язки спадкоємців, обсяг спадкової маси, оскільки арешт є тимчасовим обмеженням права власності, а не скасуванням самого права, і після зняття арешту, за наявності підстав для цього, майно повертається у володіння власника.

Законодавство не вимагає обов'язкового залучення спадкоємців до участі у справі за позовом про звільнення майна з під-арешту. Якщо власник майна, на яке накладений арешт, помирає, процес зняття арешту може бути продовжений спадкоємцями, як кожним окремо так і всіма разом.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 24 вересня 2025 року у справі № 344/7040/18 (провадження № 61-5336св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130494725>.

10.8. Вимоги про встановлення опіки, призначення опікуна чи співопікуна, заміну опікуна або співопікуна чи звільнення від повноважень опікуна, які вирішуються після вирішення вимоги про визнання фізичної особи недієздатною в іншому судовому процесі, підлягають розгляду судом першої інстанції у складі одного судді і двох присяжних, оскільки є продовженням процедури визнання особи недієздатною та потребують такого ж рівня процесуальних гарантій

15 вересня 2025 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження без повідомлення учасників справи касаційну скаргу ОСОБА_1, яку подав представник ОСОБА_3, у справі за заявою ОСОБА_1, заінтересовані особи: Орган опіки та піклування Виконавчого комітету Чернівецької міської ради, ОСОБА_2, про встановлення опіки та призначення опікуном.

Заявник звернувся до суду із вимогою встановлення опіки та призначення його опікуном над матір'ю його дружини. На обґрунтування заяви зазначав, що для забезпечення й захисту немайнових і майнових прав та інтересів матері його дружини, яка рішенням районного суду визнана недієздатною, є потреба у встановленні над нею опіки та призначенні їй опікуна. Оскільки дружина заявника виїхала за кордон, інших родичів, які б

могли опікуватись недієздатною, немає, заявник просив встановити опіку над матір'ю його дружини та призначити його опікуном.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився й апеляційний суд, заяву задовольнив частково, встановив опіку над недієздатною, у задоволенні вимоги заяви про призначення заявника опікуном недієздатної відмовив, посилаючись на те, що заявник не перебуває у родинних відносинах з недієздатною, вони спільно не проживають, не пов'язані спільним побутом та не є членами сім'ї. У недієздатної є близькі родичі, а саме дочка та онуки. Подання органу опіки та піклування щодо призначення опікуном саме заявника належним чином не мотивовано, що свідчить про застосування суто формального підходу до вирішення питання про призначення заявника опікуном.

ВС у складі ОП КЦС з висновками судів не погодився, судові рішення скасував, справу направив на новий судовий розгляд до суду першої інстанції, вказуючи про те, що за наслідками розгляду заяви про встановлення опіки та призначення опікуном районний суд ухвалив оскаржуване рішення одноособово, у складі одного судді (без двох присяжних), тобто неповноважним складом суду, а апеляційний суд на таке порушення норм процесуального права уваги не звернув.

ВС у складі ОП КЦС закцентував, що законодавець поряд із загальним правилом про одноособовий розгляд цивільних справ у суді першої інстанції передбачив особливі правила формування складу суду для розгляду певних категорій справ окремого провадження, зокрема, щодо обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, а саме у складі одного судді і двох присяжних.

При цьому питання встановлення опіки і призначення опікуна, як і питання зміни чи звільнення опікуна, є похідними у справах про визнання особи недієздатною, а їх вирішення у наступному судовому процесі після вирішення питання про недієздатність фізичної особи не свідчить про те, що вони стосуються окремого факту, а є наслідком вирішення питання про недієздатність.

З огляду на викладене ВС у складі ОП КЦС виснував, що вимоги про встановлення опіки, призначення опікуна чи співопікуна, заміни опікуна або співопікуна чи звільнення від повноважень опікуна, які вирішуються після вирішення вимоги про визнання фізичної особи недієздатною в іншому судовому процесі, підлягають розгляду судом першої інстанції у складі одного судді і двох присяжних.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі ОП КЦС від 15 вересня 2025 року у справі № 727/5306/24 (провадження № 61-13213св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130793152>.

11. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС

11.1. Зупинення виконавчого провадження на час приватизації боржника є правомірним обмеженням згідно з п. 12 ч. 1 ст. 34 Закону України «Про виконавче провадження», що спрямоване на забезпечення публічного інтересу в контролі за реалізацією державного майна. При цьому кредитор має право на компенсацію від держави у випадку невиправданої затримки приватизації, яка спричиняє затримку виконання судового рішення

03 вересня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за скаргою ОСОБА_1 на рішення та дії заступника начальника Лівобережного ВДВС у м. Запоріжжі Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса), заінтересована особа – АТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат».

На обґрунтування заявлених вимог ОСОБА_1 посилалася на те, що рішенням суду стягнуто з АТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» на її користь заробітну плату та інші належні суми у зв'язку із звільненням. 31.01.2024 державний виконавець відкрив виконавчі провадження. Водночас постановами від 31.01.2024 вчинення виконавчих дій було зупинено відповідно до наказу Фонду державного майна України від 04.01.2022 № 1 «Про затвердження переліків об'єктів малої приватизації, що підлягають приватизації» (зі змінами та доповненнями), на підставі п. 12 ч. 1 ст. 34, ст. 35 Закону України «Про виконавче провадження». Вважає зазначені дії державного виконавця незаконними, оскільки у спірних відносинах втручання держави у право на працю та право на мирне володіння майном здійснюється з відвертим порушенням принципу верховенства права, є непропорційним меті втручання, якою вочевидь є запобігання знецінення активів підприємств, що підлягають приватизації.

Суд першої інстанції частково задовольнив скаргу, керуючись тим, що державний виконавець при винесенні оскаржуваних постанов не врахував, що підприємство вже було включено до переліку об'єктів приватизації на час відкриття виконавчого провадження (ще з 2018 року), а предметом стягнення є сума несплаченої заробітної плати. Втручання держави у право на мирне володіння майном у спірних правовідносинах здійснюється не на підставі закону та є непропорційним меті втручання, якою вочевидь є запобігання знеціненню активів підприємств, що підлягають приватизації.

Апеляційний суд не погодився з рішенням суду першої інстанції, скасував його та прийняв нову постанову, якою скаргу залишив без задоволення. Судове рішення мотивовано тим, що державний виконавець, зупиняючи вчинення виконавчих дій, діяла відповідно до вимог п. 12 ч. 1 ст. 34 Закону України «Про виконавче провадження». Зупинення вчинення виконавчих дій на час приватизації боржника є обмеженням, передбаченим законом, з метою забезпечення суспільного інтересу у контролі за реалізацією майна у складі єдиного майнового комплексу суб'єкта господарювання задля прискорення його господарської діяльності під управлінням ефективного приватного власника. Така мета досягається, зокрема через зупинення виконавчого провадження про стягнення коштів з боржника, який включений до переліку підприємств, що підлягають приватизації.

ВС погодився з такими висновками апеляційного суду, зазначивши, що виконавець зупиняє вчинення виконавчих дій у разі включення єдиного майнового комплексу боржника – державного або комунального підприємства, пакета акцій (часток) у розмірі більше 50 відсотків статутного капіталу боржника – господарського товариства до переліку об'єктів малої або великої приватизації, що підлягають приватизації (п. 12 ч. 1 ст. 34 Закону України «Про виконавче провадження»).

Встановлені законодавцем обмеження на вчинення дій у виконавчому провадженні щодо боржника (АТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат») на час приватизації є такими, що спрямовані на здійснення державою контролю за реалізацією майна АТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» відповідно до загальних суспільних інтересів, зокрема, задля відновлення його господарської діяльності під управлінням ефективного приватного власника, а також отримання грошових коштів до бюджету.

Таким чином, на переконання колегії суддів, відсутні підстави вважати дії державного виконавця при винесенні 31.01.2024 постанови про зупинення вчинення виконавчих дій з примусового виконання виконавчих листів від 16.01.2024 на підставі п. 12 ч. 1 ст. 34 Закону України «Про виконавче провадження» неправомірними.

Верховний Суд звернув увагу, що Фонд державного майна України в умовах приватизації передбачив обов'язок інвестора погасити заборгованість із заробітної плати. Водночас у випадку невинуватеної затримки у проведенні приватизації, а отже і у виконанні у зв'язку з цим судового рішення, особа має право на отримання від держави компенсації.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 вересня 2025 року у справі № 335/7744/23 (4-с/335/14/2024) (провадження № 61-10202св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130097342>.

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за вересень 2025 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду департаменту аналітичної та правової роботи / Відпов. за вип.: суддя ВС у КЦС, секретар Пленуму ВС, канд. юрид. наук, доцент Д. Д. Луспеник. Київ, 2025. – 51 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 t.me/supremecourtua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua